

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Mezinárodní sociální a humanitární práce

Tereza Vašková

*Vliv metodiky globálního rozvojového vzdělávání –
Lidé v pohybu na postoje českých dětí ve skautingu
k imigraci*

Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz, Ph.D.

2017

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci 27.6. 2017

Tereza Vašková

Poděkování:

Na prvním místě bych své poděkování chtěla vyjádřit Mgr. et Mgr. Agnieszce Zogatě Kusz, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady, připomínky a mnoho času, který mi věnovala. Další dík patří také všem respondentům a skautským vedoucím, za jejich ochotu být součástí výzkumu a angažovanost při zprostředkování dotazníků. Také bych v rámci díky ráda zmínila organizace NaZemi a Junák, tvůrce zmíněné metodiky a moje důležité informační zdroje. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat rodině, nejbližším a přátelům, kteří mi po celou dobu studia byli velkou oporou.

Obsah

Úvod	6
Teoretická část	9
1 Globální rozvojové vzdělávání	9
1.1 Pojem globální rozvojové vzdělávání	9
1.2 Cíle globálního rozvojového vzdělávání	10
1.3 Témata globálního rozvojového vzdělávání	11
1.4 Multikulturní výchova	11
Shrnutí	12
2 Migrace	14
2.1 Vymezení základních pojmů	14
2.2 Statistiky cizinců na území ČR	16
2.3 Reakce veřejnosti na „evropskou uprchlickou krizi“	16
2.4 Integrace jako oboustranný proces	17
Shrnutí	19
3 Postoje	20
3.1 Postoj a jeho vybrané druhy	20
3.2 Negativní důsledky předsudků a stereotypů	21
3.3 Výzkumy postojů k imigrantům a uprchlíkům	23
3.4 Vytváření žádoucí změny postojů	24
Shrnutí	26
4 Organizace NaZemi	28
4.1 Představení organizace	28
4.2 Projekt Skauti na Zemi	29
4.3 Metodika Lidé v pohybu	30
4.3.1 Obecně o metodice	30
4.3.2 Důvody vzniku metodiky	31
4.3.3 Cíle metodiky	31
Shrnutí	33
Výzkumná část	34
5 Cíl výzkumu, dílčí cíle, hypotézy a operacionalizace	34
6 Popis metodologie	38

6.1	Kvantitativní výzkum	38
6.2	Metoda sběru dat	38
6.3	Výběr respondentů a výzkumný soubor	39
6.4	Předvýzkum.....	40
7	Výsledky výzkumu.....	41
8	Shrnutí výsledků.....	54
	Závěr.....	59
	Bibliografický seznam	61
	Seznam grafů	66
	Příloha (dotazník pro respondenty).....	67

Úvod

Globální rozvojové vzdělávání, jehož výsledkem je metodika Lidé v pohybu, je způsobem cíleného informování veřejnosti o globálních otázkách, souvislostech a problémech. Přes snahu o jeho rozšíření je ale stále v naší české společnosti poměrně neznámou „oblastí“ stejně tak, jako informovanost o významu dlouhodobé rozvojové spolupráce a dalších globálních otázkách. Nicméně globální rozvojové vzdělávání je důležité nejenom pro pochopení souvislostí a rozdílů mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi, ale i pro potřebu financování humanitární pomoci a rozvojové spolupráce, protože i podpora organizací poskytujících humanitární a rozvojovou pomoc je závislá na chápání souvislostí danou společností.

Jedním z témat, na které se globální rozvojové vzdělávání soustředí, je migrace. Na základě toho byla organizací NaZemi a Junákem vytvořena metodika Lidé v pohybu (pod hlavičkou projektu Skauti na Zemi), jakožto příručka pro práci s tématy migrace a uprchlictví, specializovaná pro skautské vedoucí, nevynechávající však také další pedagogy a pracovníky s mládeží a dětmi.

Migrace jako taková je jevem vyskytujícím se od nepaměti. Zřejmě v reakci na zvýšený počet migrantů putujících do Evropy je však v posledních letech ve společnosti tématu migrace a uprchlictví věnována větší pozornost než kdy dříve. A to zejména prostřednictvím masmédií, v podobě televizních zpráv, sdílení informací na internetových sociálních sítích apod. V lidech nezřídka vyvolává silné emoce a dělí je na dva extremistické tábory, dle jejich názoru na přijetí či nepřijetí uprchlíků do naší společnosti. Vznikají už dokonce i písně motivované tématem uprchlictví, v nichž interpreti vyjadřují svoje stanoviska. Otázkou pak může být, na jakou stranu se přiklonit, jaký zaujmout postoj, čemu věřit, kde brát informace? Zvláště pro mladé lidi, kteří se zatím hledají a v dnešní době jsou až příliš ovlivněni snadným a častým přístupem na internet, může být navzdory mnohosti a dostupnosti informací problematické se v těchto otázkách orientovat, a to může vést k unáhleným, někdy dokonce až extremistickým postojům. Proto je důležité o problematice s dětmi mluvit. Odpovědi na otázky, jakým způsobem, přináší kupříkladu právě zmíněná metodika Lidé v pohybu.

Pro uvedení do kontextu sociální práce si dovoluji citovat Řezníčka (1994, s. 17): „Významným vnitřním rozporem sociální práce je, že je ve svém působení závislá na občanském povědomí o tom, co sociální problémy jsou a jak by se měly řešit. Z tohoto

povědomí se odvozuje formulace sociální politiky a volba jejích nástrojů. Sociální práce se tomu musí přizpůsobovat, někdy v rozporu se svým proklamovaným posláním. Naopak se jí však nabízí příležitost k ovlivňování veřejného mínění a politického pojmání problémů a k prosazování vlastních profesních představ o tom, co je sociálně neúnosné a co je třeba změnit.“ Pokud je tedy sociální práce závislá na občanském povědomí, může být pro ni přínosné globální rozvojové vzdělávání, které se informovaností společnosti o tématech spjatých se sociální prací zabývají (např. sociální spravedlnost, rovnost, migrace ve světě).

V časopise Sociální práce/Sociálna práca jsem žádný příspěvek o globálním rozvojovém vzdělávání neobjevila, nicméně ve výzkumné části čerpám z letošního únorového speciálu (Almašiová, 2017, s. 5-17), kde jsem použila stejný výzkumný nástroj pro měření postojů k uprchlíkům a jeho výsledky z časopisu poté krátce také srovnávám s těmi svými.

Mým cílem je zjistit vliv metodiky globálního rozvojového vzdělávání – Lidé v pohybu (tedy v podstatě vlivu práce s ní) na postoje českých dětí ve skautingu k imigraci. Tento cíl může být užitečný nejen z hlediska evaluačního, neboť je formou hodnocení této metodiky, ale zároveň může také ilustračně vyobrazit, jaké postoje české děti ve skautingu zaujímají k tomuto tématu, konkrétněji pak zejména k migrantům a uprchlíkům.

Práce je kvantitativním výzkumem. Nejprve se budu věnovat teoretickému vymezení celé problematiky, tedy v úvodu čtenáře zasvěťím do problematiky globálního rozvojového vzdělávání, a to vysvětlením celého konceptu, poté vymezím cíle, témata globálního rozvojového vzdělávání a zmíním také multikulturní výchovu. V druhé kapitole navážu migrací, kde opět zpočátku popíši základní pojmy, které v práci používám, poté ilustruji číselné údaje týkající se cizinců v ČR, pokusím se popsat, jak společnost v průběhu posledních let reagovala na tzn. „evropskou uprchlickou krizi“ a nakonec nastíním význam a roli integrace jakožto procesu, kde má zásadní roli také přijímající společnost. V další kapitole se budu věnovat postojům, tedy nejdříve opět více obecněji, poté se pokusím identifikovat, jaké negativní důsledky mohou mít předsudky, dále uvedu nějaké výzkumy týkající se postojů k imigrantům a v závěru této kapitoly se podívám na problematiku redukce nežádoucích postojů. V poslední kapitole teoretické části představím stručně organizaci NaZemi a společný projekt Junáka a NaZemi – Skauti

na Zemi. Nakonec se budu detailněji věnovat metodice Lidé v pohybu. V druhé výzkumné části práce nejprve vysvětlím, jaký je cíl výzkumu, včetně dílčích cílů, uvedení hypotéz a jejich operacionalizace. Poté jednoduše popíši metodologii, tedy kvantitativní výzkum, metodu sběru dat, což je v mém případě dotazník, dále jak jsem postupovala při výběru respondentů a kdo tvořil výzkumný vzorek a také se krátce zmíním o předvýzkumu. Na závěr uvedu výsledky výzkumu, které v následující kapitole shrnu a kriticky zreflektuji, nejen vzhledem k limitům výzkumu, ale také porovnáním s dalšími výzkumy.

Pro téma globálního rozvojového vzdělávání jsem se rozhodla na základě zkušenosti z praxe, kde jsem se podílela na přípravě a realizaci workshopu globálního rozvojového vzdělávání na základní škole a z podnětu dětí jsme se neplánovaně dostaly až k otázkám migrace a uprchlictví. Viděla jsem zde tedy zájem a potřebu ze strany dětí se problematikou migrace zabývat. Konkrétní metodiku jsem si vybrala hlavně z toho důvodu, že jsem skautskou vedoucí (metodika je pro práci ve skautingu určená), ale k mému zájmu přispěla také účast na několika programech od organizace NaZemi, která stojí za tvorbou metodiky.

Teoretická část

Pro adekvátní formulaci výzkumného cíle a jeho zpracování zprvu uvádím teoretické vymezení dané problematiky, včetně důležitých pojmů a souvislostí.

1 Globální rozvojové vzdělávání

První kapitulu jsem věnovala globálnímu rozvojovému vzdělávání, neboť metodika Lidé v pohybu, jejíž vliv v práci hodnotím, je jeho produktem a výsledkem. V první podkapitole se pokusím vysvětlit, co globální rozvojové vzdělávání znamená, poté navážu cíli, které globální rozvojové vzdělávání sleduje a dále uvedu témata, jimiž se zabývá, mimo jiné proto, abych zdůvodnila, proč se v jeho kontextu zaobírám otázkou migrace a uprchlictví. Kapitulu bych uzavřela krátkým vymezením multikulturní výchovy, která sice jako celek je samostatným tématem, nicméně její poznatky jsou pro oblast globálního rozvojového vzdělávání v kontextu témat migrace nesporně využitelné.

1.1 Pojem globální rozvojové vzdělávání

Pro ukotvení globálního rozvojového vzdělávání je úvodem podstatné zmínit, že v zahraničí je známo pod pojmem global education (globální vzdělávání) a development education (rozvojové vzdělávání), tedy v kontextu České republiky došlo ke spojení pojmů, a to proto, že v sobě ukrývá potřebný rozvojový prvek (navíc problémy, s kterými se potýkají rozvojové země, mají globální souvislost s celým světem). (MZV, 2016, s. 5)

Krause (2010, s. 3) popisuje development education a global education ze tří hledisek – jako zvyšování povědomí, tj. rozšiřování informací o rozvojové problematice, dále pak jakožto snahu o změnu chování a posílení kroků vedoucích ke globální spravedlnosti a udržitelnosti, v kontextu cílových skupin a následně jako rozvoj dovedností zaměřených na proces učení a posílení kompetencí potřebných pro život v komplexní a dynamické společnosti.

Maastricht Global Education Declaration (2002, s. 2) uvádí poněkud méně formální vysvětlení – „Global education je vzdělávání otevírající lidem oči a mysl pro skutečnost globalizovaného světa a probouzí je k tomu, aby se pokoušeli o lepší spravedlnost, rovnost a lidská práva pro všechny.“

Pro české prostředí poskytuje postačující definici Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání (MZV, 2016, s. 5), a to následujícím způsobem:

„Globální rozvojové vzdělávání je celoživotní vzdělávací proces, který vede k porozumění ekonomických, sociálních, politických, environmentálních a kulturních procesů, které čím dál více ovlivňují životy lidí v globalizovaném světě. Rozvíjí dovednosti a podporuje vytváření hodnot a postojů tak, aby lidé byli schopni a ochotni aktivně se podílet na řešení lokálních a globálních problémů.“

1.2 Cíle globálního rozvojového vzdělávání

Cíle globálního rozvojového vzdělávání se pokusím zachytit ze dvou zásadních dokumentů – nejprve z mezinárodního hlediska pomocí Global Education Charter a poté se zaměřením na domácí prostředí, na již citovanou Národní strategii globálního rozvojového vzdělávání. Kvůli omezenému rozsahu práce se jim však budu věnovat jen stručně, a to s ohledem na téma migrace, které je pro práci stěžejní.

Dle Global Education Charter (Georgescu, 1997, s. 5-6) global education přispívá k morální výchově tím, že se pokouší zodpovědět na různé otázky (např. Jak vytvořit místní globální provázanost tak, aby se globalizace nestala hrozbou?); poskytuje orientaci v současném i budoucím světě (usnadňuje znalost jiných a přijetí života v pluralitním světě); díky zahrnutí oblasti intercultural education (mezikulturní vzdělávání) se soustředí na čtyři oblasti: empatickou výchovu, výchovu k solidaritě, vzájemný respekt a výchovu k porozumění a výchovu proti nacionalismu; poskytuje znalosti, orientaci v pojmech (lidská práva, inkluze, vyloučení, migrace, nacionalismus vs. internacionalismus), přispívá k vytváření dovedností a postojů (tolerance, respekt, spolupráce, solidarita) nebo také pomáhá překlenout propast mezi znalostí a odpovědnou činností.

Pro realizaci globálního rozvojového vzdělávání v českém prostředí závazné cíle deklaruje MZV (2016, s. 10-12). Jednotlivé cíle uvádí následující formulace: „aby lidé přijali svůj díl odpovědnosti za situaci ve světě“. K tomu je třeba rozvoj vědomí globální zodpovědnosti, kulturní, etnické a náboženské tolerance a solidarity; dále chápání propojenosti současného světa a globálních problémů (včetně historických, ekonomických a politických souvislostí); mít přehled o současných celosvětových výzvách, i mimo rozvojové země; uvědomění si souvislostí chování a životního stylu lidí

s udržitelným rozvojem; podrobnější informovanost o institucích, které se zabývají rozvojovou spoluprací a také motivace pro podílení se na řešení uvedených problémů

Dosažení těchto výše uvedených dílčích kroků se může uskutečnit při utváření a formování společně působících faktorů. Cíle jsou tedy nastavené v oblasti postojů, hodnot, dovedností a znalostí. Pro potřeby práce uvedu v plné míře pouze postoje a hodnoty:

„Postoje a hodnoty

- přijmout zodpovědnost za sebe a svět, ve kterém žiji,
- být motivován/a k aktivní účasti na řešení místních problémů a přispívat k řešení problémů na regionální, národní i mezinárodní úrovni,
- být si vědom/a výhod spolupráce s ostatními pro řešení uvedených problémů,
- respektovat odlišné názory a pohledy na svět,
- být solidární s lidmi v tíživé situaci.“ (MZV, 2016, s. 11)

Z dovedností bych pak zmínila např. efektivní spolupráci s ostatními, či využití empatie při poznávání situace ostatních. Znalosti, ke kterým by globální rozvojové vzdělávání mělo přispívat, jsou pak např. chápání situace lidí, kteří se nacházejí v těžkých životních podmínkách, porozumění příčinám a důsledkům hlavních globálních problémů. (MZV, 2016, s. 11-12)

1.3 Témata globálního rozvojového vzdělávání

Témata globálního rozvojového vzdělávání se soustředí do čtyř oblastí – globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa (sem řadíme právě téma migrace ve světě), lidská práva (patří sem např. rovné příležitosti a tolerance k jinakosti), globální výzvy (kupříkladu odstranění chudoby a nerovnosti) a humanitární pomoc a rozvojová spolupráce (např. historie, motivy, principy humanitární pomoci a rozvojové spolupráce). (MZV, 2016, s. 12-13)

1.4 Multikulturní výchova

Důvodem k zařazení této podkapitoly do kontextu globálního rozvojového vzdělávání je fakt, že se v práci zabývám hodnocením vlivu metodiky globálního

rozvojového vzdělávání, která pracuje s tématy migrace a uprchlictví, tudíž se domnívám, že by bylo nevhodné téma opominout. Sama Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání (MZV, 2016, s. 10) se zmiňuje o částečném překrytí těchto dvou oborů, nicméně globální rozvojové vzdělávání na rozdíl od multikulturní výchovy zahrnuje ve své působnosti, kromě témat migrace, komplexní okruh zásadních globálních problémů.

„Multikulturní výchova“ je svým označením v porovnání s globálním rozvojovým vzděláváním více rozdílná už v našem českém prostředí, protože kromě tohoto nejpoužívanějšího pojmu se můžeme ve stejném významu setkat s pojmy „interkulturní výchova“ či „interkulturní vzdělávání.“ (Průcha, 2001, s. 40)

Průcha a kol. (1998, s. 137) vysvětluje, že multikulturní výchova je vzdělávací koncept, který má společnost vést k chápání jiných kultur a respektu k nim, což následně může vytvářet žádoucí postoje k imigrantům, příslušníkům jiných národů a ras.

Základní teoretické koncepce přispívají k pochopení, že existují dvě dimenze chápání multikulturní výchovy:

Koncepce (A): Jako proces, který umožňuje pozitivně vnímat a hodnotit systémy odlišné od vlastní kultury a následkem toho usměrňuje chování k lidem odlišné kultury. (předávání znalostí a dovedností, vytváření postojů a hodnot)

Koncepce (B): Jako vzdělávací program přizpůsobený konkrétním jazykovým, psychickým a kulturním potřebám žáků z etnických, rasových, náboženských a dalších minorit. (Průcha 2001, s. 43)

Shrnutí

V první kapitole jsem se zabývala globálním rozvojovým vzděláváním. Snažím se vytvořit jakýsi konsenzus uvedených definicí, který by se dal popsat takto: globální rozvojové vzdělávání je proces, který nás učí nejen žít v globalizovaném světě, ale také mu rozumět a vytváří kompetence a motivaci k tomu, abychom se zasazovali o společné dobro. Cíle globálního rozvojového vzdělávání jsou definovány v oblasti postojů a hodnot, znalostí a dovedností, z nichž se ve výzkumu zaměřím zejména na oblast postojů a hodnot. Z témat, kterými se globální rozvojové vzdělávání zabývá, je pro účely mé práce zásadní globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa, neboť

zahrnuje i kýžené téma migrace. Multikulturní výchova, která se částečně s globálním rozvojovým vzděláváním překrývá, je pak prostředkem ke vzájemnému respektu a pochopení kultur. V další kapitole naváží tématem migrace.

2 Migrace

Tato kapitola taktéž zaujímá důležité místo v celkovém konceptu práce, nejen proto, že vymezuje důležité pojmy a fakta, s kterými zde pracuji, ale také proto, že vytváří přehled o současném stavu a vnímání migrace v české společnosti a netradičně vysvětluje integraci z pohledu majoritní společnosti. Na tyto vybrané aspekty se právě metodika Lidé v pohybu snaží reagovat. V první podkapitole vysvětlím základní pojmy týkající se migrace. V druhé části se pokusím analyzovat statistická data o cizincích na území České republiky, následně nastíním, jak na současnou situaci v oblasti migrace reaguje veřejnost a jaké společné charakteristiky se zde objevují a na závěr popíši integraci jakožto oboustranný proces – s důrazem na roli přijímající společnosti.

2.1 Vymezení základních pojmů

V této podkapitole vysvětlím důležité pojmy, jako migrace, migrant (také emigrant a imigrant), uprchlík, cizinec a integrace.

Migrace je dle Perruchoud, eds. (2011, s. 62) pohyb jedince nebo více lidí za hranice státu, ale i v rámci jedné země. Zahrnuje všechny druhy pohybu bez ohledu na délku, druh a důvod, ale také široký okruh osob od uprchlíků, přes vysídlené osoby, ekonomické migranty až po lidi stěhující se za jinými účely, např. znovusjednocení rodiny. Základní vymezení migrace pak představuje nucenou (nedobrovolnou) a dobrovolnou migraci, nicméně Dohnalová (2012, s. 10) podotýká, že jejich odlišení často není možné. Nucená migrace je však ve většině případů důsledkem války, diktatury nebo zhoršení životních podmínek.

Podle Perruchoud, eds. (2011, s. 61) nelze na mezinárodní úrovni definovat, kdo je to migrant. Dříve se tak označovala jakákoliv osoba, která se dobrovolně rozhodla k migraci, a to z osobních důvodů, bez nutnosti vlivu nějakého vnějšího faktoru. Bylo to např. za účelem zlepšení materiálních nebo sociálních podmínek, či zpřístupnění možností pro lidi samotné či jejich rodiny. OSN pak vymezuje migranta jako jedince, který se usadil v cizí zemi na déle než jeden rok, bez ohledu na důvody, dobrovolnost či nedobrovolnost a prostředky k tomu použité (řádné či protiprávní). Nezařazujeme sem

tedy ty, kteří vycestují na kratší dobu, nebo jako turisté, či za obchodními účely. Některé druhy krátkodobých migrací sem ale i přesto patří, např. sezónní farmáři.

Dále bych chtěla uvést základní rozdělení migrace na imigraci a emigraci, kdy imigrace je přistěhování obyvatelstva a emigrace vystěhování obyvatelstva. (Dohnalová, 2012, s. 10) Je tedy patrné že imigrant je potom jinými slovy přistěhovalec neboli člověk, který přichází do cizí země a chce zde žít (z pohledu přijímající země) a emigrant jedinec, který opustí stát, kde žil a usídli se v zahraničí (z pohledu země, kterou opouští. (Perruchoud, 2011, s. 32, 49)

Vymezení pojmu uprchlík dostatečně poskytuje Protokol týkající se právního postavení uprchlíků z 31. 1. 1967. Ten uprchlíka vymezuje jako „osobu, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti; totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem shora zmíněných událostí, a která vzhledem ke shora uvedeným obavám se tam nechce nebo nemůže vrátit.“ Molek (2010, s. 34, 35) uvádí, že pronásledování je v mezinárodním právu aktuálně vymezeno také genderem, chápáno jako duševní či sociální role muže a ženy.

V práci nezřídka používám také pojem cizinec, jehož definici přináší Zákon č. 326/1999 o pobytu cizinců na území České republiky. Jedná se o osobu, jež není státním občanem České republiky, včetně občanů Evropské unie.

Ohledně pojmu integrace Dohnalová (2012, s. 54) píše, že jde o začleňování migrantů do života společnosti, které má být společným úsilím migrantů, ale i občanů přijímající země. Trbola eds. (2011, s. 17) k tomu doplňuje, že její charakteristika je možná pouze z hlediska oblasti, na kterou reaguje. (trh práce, vzdělání, ...) MV ČR (2016, s. 8) pak uvádí, že jde o dlouhodobý setrvalý proces, jehož cílem není jen začlenění cizinců, nýbrž i prevence vzniku negativních sociálních jevů a ochrana práv a bezpečnosti všech obyvatel naší země.

2.2 Statistiky cizinců na území ČR

Český statistický úřad k 31. 12. 2015 čítal celkem 464 670 cizinců na území České republiky. Údaje ke stejnému datu také uvádějí, že nejčastěji se vyskytující národnosti v České republice jsou Ukrajinci, poté Slováci, Vietnamci, Rusové, Němci a ostatní (30 %). Toto pořadí co do počtu zastoupení národností se neliší ani s přihlédnutím na statistiku cizinců s pobytem nad 12 měsíců a více a cizinců s trvalým pobytem. Žadatelé o mezinárodní ochranu pak u nás nejčastěji k již uvedenému datu byli Ukrajinci, a to z celých 46 %, v desítkách procent jsou pak postupně uvedeni ještě Syřani, Kubánci, Vietnamci, Arménci a další (29 %). (ČSÚ, 2016, s. 34, 38, 75)

Podílem cizinců na celkovém počtu obyvatelstva tvoříme s 4,3 % (data z ledna 2015) jednu z nejméně cizinci obývajících zemí v Evropě. S tímto číslem ostře kontrastuje např. Lucembursko s nejvyšším podílem cizinců v Evropě a to 45,9 %. Oproti tomu např. Slovensko je v této škále až za námi se svými 1,1 %. (ČSÚ, 2016, s. 43)

Za rok 2015 v České republice požádalo o mezinárodní ochranu celkem 1525 osob, z nichž 71 získalo azyl a 399 doplňkovou ochranu. (ČSÚ, 2016, s. 88) Data od roku 1998 (tamtéž) ukazují, že nejvíce podaných žádostí o azyl bylo zaznamenáno v roce 2001 (18 094), tedy v porovnání s dnešní situací mnohonásobně více. Po roce 2001 měl počet žádostí klesající tendenci a začal mírně narůstat až v roce 2014. Pro srovnání UNHCR (2015, s. 10-12) uvádí, že v Německu byla do poloviny roku 2015 přijata žádost o azyl celkem 159 900 osobám. V poměru s Českou republikou by se dalo konstatovat, že se jedná o naprosto nesrovnatelná čísla.

2.3 Reakce veřejnosti na „evropskou uprchlickou krizi“

V posledních letech se, v důsledku různých událostí, začal zvyšovat počet migrujících osob do Evropy, což podnítilo intenzivní veřejnou diskuzi na toto téma, vyvolávající silné emoce na škále od soucitu po nenávisť. (Princová, eds., 2016, s. 5)

Ačkoliv počty migrantů, posléze pak uprchlíků, v naší zemi nejsou nikterak velké, Princová, eds. (2016, s. 26-27) mapuje nárůst imigrantů v České republice v průběhu let 2013 a 2014 a v souvislosti s ním upozorňuje, že celkové číselné údaje o počtu migrantů mohou ovlivňovat vnímání českých občanů a jejich postoje k migrantům a integraci.

Vztahy majority k cizincům v České republice Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců (MV ČR, 2016, s. 8-9) charakterizuje víceméně nekonfliktně. Současný stav zvýšeného počtu imigrantů v Evropě s sebou však přináší větší riziko xenofobie, rasismu nebo dalších negativních projevů. Téma se otevřelo jak na občanské, tak politické úrovni a je patrný větší zájem veřejnosti o migrační politiku a problematiku soužití s cizinci. Ohledně názorů na přijímání většího počtu uprchlíků se pak objevují negativní postoje oproti vstřícnosti na druhé straně. Stanoviska jsou pak projevována nejenom prostřednictvím politické a občanské debaty, ale i skrze demonstrace. Dalším fenoménem je tzn. islamofobní scéna, kdy některé iniciativy vystupují proti přítomnosti muslimských komunit.

V souvislosti s tzn. islamofobní scénou v ČR, Pána (2016, s. 61) poukazuje také na protiimigrační nálady a problémy v soužití mezi majoritou a přistěhovalci v kontextu EU a jako „jednu z nejvýraznějších a nejrychleji rostoucích přistěhovaleckých komunit“ zde uvádí muslimy, kteří svojí značnou kulturní odlišností často ve společnosti vyvolávají obavy a živé diskuze nebo také nepochopení a nedůvěru.

Tyto charakteristiky jsou v současné společnosti patrné, avšak vyvstává otázka, co s tím. K tomu MV ČR (2016, s. 9) představuje perspektivu zefektivnění komunikace a informovanosti ohledně migrace a integrace ve vztahu k široké veřejnosti a možnost předcházet tak, či čelit xenofobním tendencím a stejně tak chránit cizince před možnými společenskými projevy nenávisti.

Dalším analýzám a statistikám protiimigračních nálad a veřejnému mínění české společnosti vůči imigrantům a uprchlíkům se v práci věnuji hlouběji, nicméně jsem se rozhodla je zařadit až do následující kapitoly o postojích, podkapitoly 3.3.

2.4 Integrace jako oboustranný proces

Tomu, co znamená integrace a jaké jsou její obecné cíle, i z hlediska Aktualizované Koncepce integrace cizinců, jsem se věnovala již v první podkapitole. Pro zdůvodnění důležitosti integrace MV ČR (2016, s. 8) dále uvádí: „Potvrdilo se, že migrace může být efektivní a prospěšná cizincům i majoritní společnosti, pouze pokud je přímo provázána s integračními opatřeními.“

Pro účely práce bych se chtěla pokusit vymezit integraci, jakožto oboustranný proces, kde je kromě přizpůsobení migrantů třeba také vytvoření podmínek společnosti na straně druhé, neboť integrace je jejich společnou odpovědností a tyto strany na sebe vzájemně působí (to mimo jiné opakovaně poznamenává také MV ČR, 2016).

Zde bych ráda navázala na předchozí kapitolu, kde je zmínka o možných projevech rasismu, xenofobie apod. MV ČR (2016, 9-23) zde také upozorňuje, že příčina takových projevů může vést i v dostupnosti velkého množství nepravdivých informací, které se kolem tématu šíří a mohou přispívat k nevyvážené debatě společnosti o dané problematice. Proto je zapotřebí usilovat nejen o informování cizinců, ale také většinové společnosti. Faktory jako dostatek informací, možnost otevřené diskuze, vlastní aktivity a sdílený pocit odpovědnosti mohou vytvářet silné preventivní opatření před pocity strachu a nejistoty, vedoucí k nežádoucí xenofobii. Role majoritní společnosti v procesu integrace je tedy vydefinovaná jako informovanost ohledně toho, jaké životní podmínky mají cizinci v České republice nebo jaké přínosy může mít migrace a integrace cizinců. Přesné vymezení některých cílů v této oblasti je následující:

- „podporovat zapojení systému základních a středních škol do systému informování o principech a praxi integrace cizinců;
- podporovat kulturní, osvětové či další akce organizované majoritní společností nebo cizinci s cílem většího sdílení informací o kultuře a poměrech v zemi původu cizinců i o podmínkách jejich existence v České republice, a vytvářet tak předpoklady pro vzájemné a neformální poznávání a setkávání a rozvoj nekonfliktních vztahů mezi komunitami;
- podporovat rozvoj občanské společnosti, zejména rozšíření jeho působnosti do všech regionů, podporovat i další subjekty, zejména pak v návaznosti na činnost Center na podporu integrace cizinců“ (MV ČR, 2016, s. 22)

Dohnalová (2012, s. 54) ve výčtu bodů integračních politik na území EU zmiňuje dva úkoly týkající se role majority v integračním procesu. V 1. bodu vysvětluje, že majoritní společnost by měla spoluvytvářet podmínky, aby migrantům byla umožněna ekonomická, společenská, kulturní a politická účast. V 7. principu poukazuje na to, že kromě kontaktu mezi majoritou a přistěhovalci má docházet také ke vzdělávání o migrantech a jejich kultuře, vytváření osvěty o pozitivních dopadech různorodosti a předcházení rasismu.

Shrnutí

V kapitole o migraci jsem se zpočátku věnovala některým základním pojmům, které asi není potřeba zde znovu uvádět. Za důležitější však pokládám shrnout poznatky dalších tří podkapitol, z nichž z první, v které jsem představovala statistická data, vyplývá, že počet cizinců v České republice v poměru s ostatními evropskými zeměmi není příliš vysoký. Stejně tak počet uznaných žádostí o mezinárodní ochranu. Dále jsem se pokusila nastínit reakce ve společnosti na evropskou uprchlickou krizi. Zmínila bych především živé otevření debaty na toto téma, riziko xenofobie a rasismu a rezonující téma islámu a muslimů, jakožto výrazně odlišné a ve společnosti s obavami vnímané kultury. V následující podkapitole, v rámci integrace s důrazem na roli přijímající společnosti, jsem dospěla zejména k poznatku důležitosti předávání pravdivých informací veřejnosti, a to nejen o situaci s cizinci, ale také o jejich kultuře, pozitivěch migrace a integrace. Dále se budu zabývat postoji.

3 Postoje

Tuto kapitolu zařazuji z toho důvodu, že se ve výzkumu práce právě postoji zabývám. Zaměřím se hlavně na specifické postoje, které se tématu migrace přímo dotýkají a souvisí s ním, tedy ty, které popisují náš vztah k cizincům, lidem cizího původu, odlišné rasy, kulturních specifik apod. V první podkapitole tedy jen uvedu význam pojmu postoj a následně se zaměřím na jeho druhy předsudků a stereotypů. Následně bych se pokusila z různých statistik zanalyzovat postoje společnosti k imigrantům a uprchlíkům a celkové situaci obecně. A na závěr popíši možné negativní důsledky předsudků a stereotypů a dále se pokusím zachytit, jak je vybranými způsoby možné vytvářet postojovou změnu, zejména aby došlo k redukci předsudků.

3.1 Postoj a jeho vybrané druhy

Jak píše Výrost (2008, s. 133-135), postoj je hodnotící vztah, který vyjadřuje míru sympatií či odsuzování daného jevu v sociálním prostředí. Tvoří ho tři složky, a to poznávací (kognitivní), citová (emocionální) a konativní (behaviorální). Nakonečný (1999, s. 131) mluví o vztahu kognitivní a emocionální složky, které ve spojení vytvářejí hodnotící vztahy, tedy jev, že něco hodnotíme kladně či záporně a jakýmkoliv dalším způsobem. Přičemž co se týká složky konativní, jak ukázal R. T. LaPierre (1934, podle Nakonečný, 1999, s. 13) náš postoj nemusí být v souladu s našim chováním. Smith, Bruner a White (1964, podle Hayesová, 1998, s. 97-98) hovoří o funkci postojů následovně. Jednak pomocí nich můžeme hodnotit objekty (pro příští kontakt s objektem víme, co očekávat), dále máme schopnost sociálního přizpůsobení (význam v oblasti vztahů) a třetí funkcí je externalizace neboli „spojování nevědomých motivů či vnitřních stavů s něčím, co právě probíhá v bezprostředním okolí“. Průcha (2000, s. 146) v definici postoje přidává, že je utvářen sociálním učením v rodině a interakcemi se sociálním prostředím. Příkladem důležitého tvůrce postojů ze sociálního prostředí je jednoznačně škola, resp. učitelé. (Výrost, 2008, s. 52)

Charakteristikou předsudku se velmi podrobně zabývá Allport (2004, s. 38), který ho krátce popisuje jako „příznivý či nepříznivý předčasný a nepodložený úsudek.“ Pro komplexnější vymezení pak cituje definici z New English Dictionary (Murray, 1909, podle Allport, s. 38): „Příznivý či nepříznivý postoj vůči osobě nebo věci, který člověk

zaujímá předem, bez opravdové zkušenosti nebo bez ohledu na ni.“ Dále pak Allport (2004, s. 39) píše o „etnickém předsudku,“ který je vesměs vždy negativní. Popisuje ho jako nepřátelský postoj vůči jedinci náležícímu specifické skupině na základě přiřítání nějakých negativních znaků všem členům dané skupiny. Hayesová (1998, s. 121) konstatuje, že u předsudku chybí hledisko posuzování individuality a povahy hodnotícího. Průcha (2004, s. 67-109) zase popisuje shodné znaky předsudku a stereotypu, uvádí např., že oba jsou spojeni se silnými emocemi, ale racionální složka je upozaděna. Také připojuje, že připisování určitých znaků se netýká jen skupin, ale také osob samých (tzn. autostereotypy) a uvádí, že etnické a rasové předsudky se v určité míře vyskytují u každého člověka. Alan (1998, s. 10-11) vysvětluje, že předsudky se často týkají témat, o kterých nemáme přehled, a tak nám poskytují zjednodušení pro formování vlastního názoru. Nakonec uvádím Baumana (1996, s. 50), který předsudek popisuje jako odmítnutí toho, že by náš nepřítel mohl mít nějakou ctnost za přítomné tendence zveličování jeho neřestí.

Předsudek a stereotyp někteří autoři nerozlišují, nicméně Nakonečný (1997, s. 223) vymezuje stereotypy jako poměrně stabilní šablonovité představy o třídách individuí, skupinách nebo objektech, které nejsou založeny na zkušenostech, ale přenášejí se a sdílejí tradicí. Rozdíl mezi stereotypy a předsudky pak někteří autoři vysvětlují následujícím způsobem – předsudky jsou převážně chápány spíše v negativním hodnocení cizích skupin, kdežto stereotypy zahrnují jak neutrální, kladné i záporné postoje. (Průcha, 2004, s. 68-69)

3.2 Negativní důsledky předsudků a stereotypů

Pokud někdo zastává negativní postoj, existuje určitá pravděpodobnost, že se nějakým způsobem projeví, a to tím spíše, čím intenzivnějšího rázu jsou. Tyto „nepřátelské akce“ je možno zařadit do následujících ilustrativních kategorií. První druh představuje hanobení, ve kterém jde jednoduše o to, že lidé svoje předsudky vyjadřují a sdílejí, a to často ve skupině stejně smýšlejících lidí, kteří jejich názor potvrzují. Další formou je izolace, kdy se jedinec skupině, s kterou má předsudky spojené, záměrně vyhýbá, tedy i v tomto případě nejde o přímé ubližování. Třetím způsobem již radikálnější akce je diskriminace, kde dochází k nespravedlivému rozlišování a jednání, v podstatě k upírání práv v oblasti zaměstnání, vzdělání, kulturní a v mnoha dalších.

Předposlední akcí je fyzické napadání, ve kterém již dle názvu jde o uplatňování násilí na skupiny nebo jedince, kterým je přisuzován stereotyp. Jako pátý a zároveň nejvíce extremistický projev předsudku je vyhlazování neboli hromadné vyvražďování skupiny lidí, jehož příkladem může být nacistická genocida. (Allport, 2004, s. 46-47)

Allport (2004, s. 97) také uvádí výsledky výzkumů, z kterých vyplývá, že pokud někdo zaujímá odmítavý postoj k cizí skupině, často se tímto způsobem vymezuje i k jiným, což vytváří nebezpečnou generalizaci.

Ve chvíli, kdy se člověk setká s něčím či někým cizím, neznámým, může se projevit xenofobie. Xenofobie je strach, nedůvěra k odlišnostem, k něčemu cizímu. Termín pochází ze složeniny xénos – příchozí a fóbos – bázeň, úzkost. Představuje strach z lidí, kteří přicházejí z ciziny, z pro nás odlišného prostředí. Xenofobie úzce souvisí s heterostereotypem – soudíme o druhých podle naší etnické a národnostní tradice, ale také s autostereotypem – vlastní úsudek o naší etnické a národnostní skupině. Nenávistné ideologie, jako je rasismus, nacionalismus, či fašismus mají základ v xenofobii – zejména v tom tkví její nebezpečí. K jejímu vzrůstu dochází v situacích krize, ať už sociální, ekonomické, či politické. (Frištenská, 1998, s. 10-27) Gjurič (1998, podle Burjanek, 2001, s. 5) poznamenává, že samotná xenofobie představuje vlastně dispozici. Pokud se ale naplní další tři aspekty, může se vyvinout v nebezpečný strach – tzn. xenoagresi. Je to v případě, pokud dotyčný „cizího“ vnímá veskrze negativně, v této chvíli se my a oni změni v my kontra oni. Dalším stupněm nebezpečí je generalizace, tedy zevšeobecnění celé skupiny a posledním ideologizace – vznikne ideologie, která deklaruje svoje oprávnění.

Ideologií, která přímo vychází z xenofobie, je rasismus. Demjančuk (2005, s. 49-52) vysvětluje, že jde o „přesvědčení o nerovnosti lidí a o nadřazenosti lidí jedné barvy“. Některé skupiny lidí s určitými tělesnými znaky (např. barvou pleti) jsou podle tohoto přesvědčení nositeli nechtěných jevů (např. kriminální jednání, nízká inteligence). Frištenská (1998, s. 13-27) doplňuje, že rasismus také deklaruje, že lidské společenství je od počátku již rozdělené na nižší a vyšší rasu a tyto mají předem předurčené pozice. Vyšší rasy jsou nadřazené, tvůrčí, nositeli civilizace a jsou určeny k vládnutí. Nižší jsou pak těmi, kteří nemají kulturní tvořivost a měly by se nechat vést. Také zde rozlišuje dvě formy rasismu. Tím prvním je měkký rasismus, který probíhá v ne tolik viditelné formě. Jde spíše o nevyhraněný postoj, který je považován za „důvodné výhrady proti způsobu

života těch, jichž se týká.“ Tento možná jen zdánlivě nevinný přístup je sdílen širokou veřejností. Druhou podobou je tzn. tvrdý rasismus, který už se promítá v rezolutní činy, jakožto veřejné zastávání ideologií fašismu, šovinismu, nacionalismu atd.

3.3 Výzkumy postojů k imigrantům a uprchlíkům

Nyní bych ráda pozornost směřovala na výzkumy v oblasti veřejného mínění, xenofobie a postojů k cizincům a imigrantům.

V úvodu bych ráda prezentovala výzkum European Social Survey (2002, podle Leontiyeva, Vávra, eds. s. 86), který poskytuje ilustrativní přehled postojů ke kulturní pluralitě v rámci jednotlivých evropských zemí. Je z něj patrné, že multikulturní státy, jako je Švýcarsko, Švédsko či Německo stojí ve vnímání různorodosti na prvních místech, jakožto státy nejtolerantnější. Průměr výsledků České republiky se naopak v grafu nachází na opačném pólu. S určitou nadsázkou by se tedy dalo konstatovat, že se zde ukazuje platnost teorie hypotézy kontaktu, které se budu věnovat v následující podkapitole, tedy ve zkratce, že kontakt s lidmi odlišných kultur může přispívat ke snižování našich předsudků, protože v zemích s obyvateli více podporujícími multikulturní soužití se také vyskytuje větší množství cizinců.

Nyní se přesunu už k aktuálnějšímu vývoji postojů, zejména z hlediska dat od Centra pro výzkum veřejného mínění (dále jen CVVM). Data nasbíraná v únoru roku 2015 svědčí o tom, že lidé svoje obavy a bezpečnostní rizika a hrozby spojují až z 33 % s uprchlíky (jakožto velkou hrozbou), cizinci žijící v ČR pro ně představují velkou hrozbu jen z 18 %. (Tuček, CVVM, 2015a, s. 5) Nicméně už v prosinci téhož roku došlo k nárůstu obav z uprchlíků až na 65 % a u cizinců žijících v ČR došlo oproti únorovým výsledům k desetiprocentnímu zvýšení. (Tuček, CVVM 2015b, s. 2) Ve stejném výzkumu lidé také uváděli země, jež podle nich představují reálné riziko. Na vrchních příčkách se zde objevil Islámský stát (ačkoliv ten zemí není, ale respondenti ho sem uváděli) s 34, 5 % (pro srovnání v roce 2014 pouze 4 %) a hned v pozadí Sýrie, kterou jako ohrožující stát uvedlo 20 % respondentů (v roce 2014 4 %). Rok nato pro srovnání (Červenka, CVVM, 2016, s. 4) došlo k mírnému poklesu obav ohledně uprchlíků a to o 2 % (tedy na 63 %). Strach z cizinců žijících v ČR respondenti uvedli v naprosto shodné míře. Výsledky dalšího výzkumu (Tuček, CVVM, 2015c, s. 3) zase poukazují na nárůst obav z migrace jako takové. V otevřené otázce, kde respondenti měli

uvést svoje obavy, se v roce 2010 nevyskytla ani jediná odpověď uvádějící migraci. O pět let později se tato formulace strachu objevila v 31 % odpovědí. V posledním z bádání CVVM (Červenka, 2015, s. 5), které uvádím, jsou prezentovány postoje veřejnosti k důvodům přijímání cizinců. U možnosti: „umožnit pobyt cizincům kvůli válce, hladomoru, přírodním katastrofám, v jejich zemi“ v roce 2014 uvedlo 74 % respondentů, že zcela souhlasí, na konci roku 2015 už jen 57 %. Výrazný pokles souhlasu lze zaznamenat i u otázky: „umožnit pobyt cizincům kvůli pronásledování z náboženských, rasových, politických důvodů v jejich zemi“, a to také o cca 20 %.

Shrnutí současných převládajících postojů veřejnosti vůči cizincům a výzvy z toho plynoucí přináší Votradovcová (2015, s. 9), která definuje poměrně vysokou míru xenofobie, navzdory nepřilíš vysokému zastoupení cizinců v naší společnosti. Píše, že ze statistik vyplývá, že nejčastější obavy jsou spojené se ztrátou pracovních míst, z důvodu jejich přebírání cizinci, a také zejména z bezpečnostních rizik. Rovněž podotýká v určitém smyslu varovnou zprávu, že více jak polovina českého obyvatelstva si myslí, že česká společnost k cizincům přistupuje bez předsudků. Převážné negativní hodnocení cizinců českou společností pak částečně připisuje neznalosti jejich kultur. Proto zde opět jako jedno z racionálních řešení spatřuji zvýšení informovanosti (o jejíž úloze se zmiňuje i autorka), kterého může být skrze globální rozvojové vzdělávání docíleno.

3.4 Vytváření žádoucí změny postojů

Jak předchozí text ilustruje, předsudky a stereotypy jsou v podstatě nedílnou součástí lidské existence a nemusí nutně znamenat negativum. Nicméně existuje riziko, že přerostou v nežádoucí a nebezpečné společenské jevy a ideologie, jako je rasismus či diskriminace, proto je potřeba s nimi systematicky pracovat. O potřebě redukovat předsudky hovoří např. Hayesová (1998, s. 127). Nicméně většina autorů pojednávajících o postojích poznamenává, že přetvářet postoje není vůbec jednoduché a jde o dlouhodobý proces.

Jedním z prvních autorů, kteří se předsudky podrobně zabývali, je Allport. Ten zpracoval takzvanou hypotézu kontaktu (2004, s. 281-303), což je myšlenka o vlivu osobního kontaktu mezi odlišnými skupinami lidí na jejich postoje, zejména pak ty předsudečné. Aby došlo k redukci předsudků, tyto kontakty musí splňovat některé

podmínky – skupiny musejí být rovnocenné a vyvíjet nějaké společné úsilí. K ještě výraznější redukci může dojít, pokud jsou tyto kontakty legislativně či jinak institucionálně podpořeny a také směřují ke společným zájmům.

Průcha (2004, s. 112-115) se o hypotéze kontaktu v kontextu zmírňování předsudků zmiňuje také a ukazuje její efekt na základě provedených výzkumů, z nichž většina ji potvrzuje, avšak poukazuje na to, že je třeba její hodnotu automaticky nepovažovat za platnou, ba naopak ji neustále prověřovat.

Tomu se dále věnuje Dvořáková (2007, s. 55), která sesumírovala kritiku kontaktní hypotézy, v které uvádí následující limity oné hypotézy. Pettigrew (1986, podle Dvořákové, 2007, s. 55) poznamenává, že postoje neovlivňuje pouze kontakt, ale vstupují sem další faktory, které mohou hrát svoji roli, je proto potřeba při zkoumání meziskupinových vztahů brát tyto faktory také na zřetel. Další důležitý poznatek přináší Jackman a Crane (1986, podle Dvořákové, 2007, s. 55), když tvrdí, že pokud dochází ke kontaktu za podmínek, které deklaroval Allport, může to sice redukovat sociální vzdálenost, ale vztah zůstává nerovnocenný – majoritní člen má stále navrch. Proto je potřeba hledět ne primárně na to, jestli přátelské pouto k jedinci dané skupiny zároveň jedinec pocítuje k celé skupině, ale zda iniciuje změnu ve formě hájení jejich privilegií.

Hayesová (1998, s. 127-129) vymezuje pět základních podmínek, které umožňují změnu předsudků. První se týká toho, že je třeba, aby uspořádání společnosti nepodporovalo stereotypy (černoši jako sluhové, bílí ve vedoucích pozicích). Dalším velice výrazným aspektem, který prokazatelně snižuje míru předsudků, je příležitost k osobnímu kontaktu, kdy se skupiny mají možnost vzájemně poznat, ale jde spíše o společné úsilí. V případě pouhého kontaktu mezi dvěma zneprátelenými skupinami dochází spíše k eskalaci vzájemné netolerance. Třetím důvodem ke snížení předsudků může být setkávání se s jedinci dané skupiny, které neodpovídají stereotypním šablonám a tím stereotypy v podstatě vyvrací. Pokud je společnost nakloněna meziskupinovému kontaktu, je pravděpodobnější, že předsudky budou v této společnosti na nižší úrovni. Posledním případem, který je zde uveden, se týká příležitosti ke spolupráci a mluví v podstatě ve stejném smyslu jako třetí bod.

Dále Průcha (2004, s. 112) také poukazuje na úlohu multikulturní výchovy, jejíž reálný efekt na snižování předsudků však zatím nebyl prokázán.

Allport (2004, s. 250-251) rovněž popisuje, že neinformovanost o cizích skupinách může podporovat předsudky, proto je část multikulturní výchovy orientovaná na zvyšování informovanosti. Výzkumy zde potvrzují efekt ve snižování předsudků, s výjimkou situace, kdy člověk chová velmi silný odpor k nějaké skupině, v tom případě totiž často o ní je také podrobně informován. Dále se Allport (2004, s. 496-501) věnuje vlivu vzdělávacích projektů a uvádí přínosy jeho jednotlivých přístupů. Např. informační přístup nemá sice přímý vliv na předsudky, ale při dlouhodobějším působení může být prospěšný. Dalším způsobem je „sdílená zkušenost,“ kde je využíváno filmů, knih a divadelních her, kdy se jedinec může identifikovat a vžít do role příslušníka dané skupiny. Jak píše Široňová (1998, s. 128-129), „chceme-li vychovávat děti a mládež k toleranci, znamená to, že si přejeme ovlivňovat jejich postoje.“ Také popisuje, na co se při aktivitách, zaměřených k prevenci rasismu s mládeží, zaměřit, jak postupovat. Uvádí např., že mladí by měli být vedeni k porozumění vlastním negativním postojům a jejich příčinám.

Průcha (2000, s. 146-150) hovoří o tom, že se předpokládá, že multikulturní výchova působí na postoje zejména v kognitivní oblasti a spoluvytváří poznatky jedince či ovlivňuje jeho názory vztahující se k cizincům. Efekt multikulturní výchovy však je náročné zkoumat i z hlediska potřeby delšího času na utváření postojové změny. Zmiňuje však několik (alespoň slabě) pozitivních výsledků, které současně dokazují vliv kontaktu s danou skupinou, u které byly předsudky měřeny či další osobní zkušenost.

Milěřová (2015, s. 4) shrnuje cíle globálního rozvojového vzdělávání v oblasti interkulturality v odpověď na vzrůstající xenofobní nálady ve společnosti a deklaruje, že se globální rozvojové vzdělávání podílí na vytváření společnosti, která spatřuje pozitivní hledisko v rozmanitosti a je založena na vzájemném respektu mezi lidmi. Píše, že záměrem je uvědomovat si stereotypy, mít respekt k různorodosti a dokázat čelit nespravedlnosti, předsudkům a diskriminaci.

Shrnutí

Třetí kapitola pojednává o postojích, které, jak vyplývá z první podkapitoly, jsou hodnotící vztahy. Druhy postojů, které jsou jednoznačně důležité pro moji práci, jsou předsudky a stereotypy. Jedná se o zjednodušující a často velmi emocionálně zabarvené postoje, které si utváříme o druhých na základě kusé informace či zkušenosti, a které se

vyskytují v určité míře u každého člověka. Předsudky mohou souviset se strachem z cizího, tzn. xenofobií a ta zase může v nejhorším případě vést až k rasismu, či dalším nenávistným ideologiím. Jak se prakticky projevuje xenofobie jsem poté ukázala v další podkapitole, kde poukazují na statistiky postojů a veřejného mínění společnosti ve vztahu k cizincům. V průběhu roku 2015 je zde patrný nárůst obav spojovaných s migrací, uprchlíky, cizinci žijícími v ČR obecně a také Sýrií, jako zemí. Poslední podkapitola shrnuje, jakými způsoby je možné docílit snížení předsudků, aby se alespoň částečně zmírnilo riziko rasismu. Důležitým poznatkem je tzn. hypotéza kontaktu, poprvé rozpracovaná Allportem, která tvrdí, že za určitých podmínek je možné pomocí kontaktu mezi skupinami docílit redukce předsudků. Multikulturní výchova, globální rozvojové vzdělávání a informovanost je dalším prostředkem k navození žádoucí změny postojů, avšak zkoumat takové výsledky není jednoduché. Celou teoretickou část práce uzavřu představením organizace NaZemi a metodiky Lidé v pohybu.

4 Organizace NaZemi

Pro svoji práci jsem si vybrala hodnocení vlivu metodiky globálního rozvojového vzdělávání, kterou vytvořila organizace NaZemi, společně s Junákem, proto pokládám za důležité věnovat samostatnou kapitolu nastínění činnosti dané organizace NaZemi a v jedné z podkapitol krátké uvedení souvislostí s Junákem, pod hlavičkou projektu Skauti na Zemi, jehož jedním z výsledků je právě metodika Lidé v pohybu. Tou se konkrétně a z různých hledisek budu zabývat v poslední podkapitole. Není-li uvedeno jinak (a vyjma poslední podkapitoly o metodice), v této kapitole jsem čerpala z internetových stránek organizace NaZemi [online]. V závorkách je odkaz na konkrétní sekci těchto stránek.

4.1 Představení organizace

Organizace NaZemi je nevládní neziskovou organizací, která vychází z myšlenky, že „každý člověk na zemi má právo žít a pracovat v důstojných podmínkách“ („NaZemi pod lupou“ [online]). Zabývá se otázkou souvislostí našeho spotřebního chování a problémy v rozvojových zemích a vytváří motivaci jednotlivců, firem i státu se k těmto problémům postavit čelem a přijmout za ně zodpovědnost. Tuto odpovědnost prosazují, protože právě firmy jsou subjektem, který může uplatnit vliv a změnit pracovní okolnosti, aby lidé v rozvojových zemích mohli žít a pracovat v důstojných podmínkách. Život lidí v rozvojových zemích (v tomto případě zejména pěstitelů, řemeslníků a zaměstnanců) se organizace snaží zlepšovat také skrze fair trade. Další oblastí působení organizace je globální rozvojové vzdělávání, které organizace realizuje vytvářením vzdělávacích materiálů, programů pro žáky a seminářů pro učitele, a to v rámci formálního vzdělávání ve školách i mimo ně. („NaZemi pod lupou“ [online]).

Organizace má také rozsáhlejší vizi, kterou jsem se rozhodla ocitovat:

„Věříme ve společnost, která přiznává právo na důstojný život všem.

Společnost, kde jsou lidé vzájemně solidární.

Společnost, kde veřejnost, představitelé politiky, byznysu i veřejných institucí spolupracují na naplňování lidských práv. Společnost, která chápe globální propojenost světa.

Společnost, která vnímá svoji odpovědnost za dlouhodobou udržitelnost života na Zemi a reflektuje ji ve svém jednání.

Společnost, která je otevřena novým myšlenkám a změnám postojů.“ („NaZemi pod lupou“ [online]).

Když se zaměřím na úspěchy organizace v oblasti globálního rozvojového vzdělávání, mohla bych uvést například spolupráci s Českým fórem pro rozvojovou spolupráci a Stálou konferencí asociací ve vzdělávání. Programy organizace jsou uznávané a oceňované nejen u nás, ale také v zahraničí – např. v roce 2010 organizace získala ocenění Britské rady za publikaci *Global Issues in the ELT Classroom* pro učitele anglického jazyka. Organizace také vytvořila a spravuje webové stránky www.globalnivzdelavani.cz, které obsahují informace o globálním rozvojovém vzdělávání v České republice, včetně organizací, které se v této sféře pohybují a tematických materiálů.“ („NaZemi pod lupou“ [online]).

4.2 Projekt Skauti na Zemi

Skauti na Zemi je společný, již tři roky trvající, projekt organizace NaZemi a Junáka, ale patří do něj také globálně vzdělávací organizace z dalších zemí, jako je Slovensko, Polsko, Slovinsko, Řecko, Velká Británie i Německo. Počtově jde o 11 organizací a 7 různých zemí. „Cílem tohoto širokého projektu (Scouts and Guides: Active Global Citizens) je posílit roli skautského hnutí v podpoře důstojného života, lidských práv, rovnosti a spravedlnosti ve světě. Usiluje o to, aby skauti a skautky vnímali svět celistvě a v souvislostech a aby díky tomu dokázali domýšlet dopady svého jednání. Věříme, že toto porozumění přispěje k zodpovědnějšímu rozhodování i chování každého z nás.“ („Skauti na Zemi“ [online])

Projekt spojuje aktuální potřeby dnešního světa se základními myšlenkami a posláním skautingu: zlepšovat, být užitečný, pomáhat. Už Robert Baden Powell, zakladatel skautského hnutí, deklaroval tuto myšlenku: „Pokusme se zanechat tento svět o něco lepším, než jaký byl, když jsme na něj přišli.“ („Skauti na Zemi“ [online]) Dodává skautskému hnutí globální rozměr. Ukazuje cestu, jak přemýšlet nad důsledky svého jednání, které má vliv na lidi a životní prostředí i v jiných zemích světa. („Skauti na Zemi“ [online])

Způsob realizace tohoto projektu probíhá zejména formou seminářů pro lektory, většinou (ale ne nutně) skautské vedoucí, které je má vést ke kompetenci předávat daná témata kvalitně, nemanipulativně a odpovědně dětem vyrůstajícím ve skautingu. („Skauti na Zemi“ [online])

4.3 Metodika Lidé v pohybu

Tato podkapitola tvoří jednu ze stěžejních a to proto, že se v práci pokouším právě o formu hodnocení popisované metodiky, zjištěním vlivu práce s ní na postoje dětí k imigrantům a uprchlíkům. Jsou zde zařazeny tři dílčí témata, od obecnějšího představení metodiky a jejího obsahu, přes vysvětlení, proč metodika vznikla a na co reaguje, po popis jejích cílů. Jelikož se v této podkapitole věnuji výsadně dané metodice, čerpám pouze z ní, proto na ni odkáži pouze v prvním odstavci a v přímých citacích.

4.3.1 Obecně o metodice

Lidé v pohybu je metodika pro práci s tématy uprchlictví a migrace, ale také s kontroverzními tématy obecně, která vznikla v první polovině roku 2016 společným dílem organizace NaZemi a Junáka. Představuje návod, jak dané téma zprostředkovávat dětem a mládeži ve skautském hnutí, tedy je určena předně skautským vedoucím, ale stejně tak i všem ostatním pedagogům a pedagožkám působícím ve formálním i neformálním vzdělávání. Existuje tištěná i elektronická verze metodiky, která je volně přístupná na internetových stránkách, stejně tak rozpis a materiály jednotlivých aktivit (Malířová a kol., 2016)

Obsahově je rozdělena do čtyř částí – první částí je metodická podpora, která popisuje, co obnáší práce s kontroverzními tématy, jak s nimi pracovat a jaké metody se pro to nabízejí, druhá kapitola – tzn. informační manuál, obsahuje stručné, přehledné informace a data k tématu uprchlictví a migrace. Následně jsou popsány cíle metodiky a k nim jednotlivé aktivity a programy, které jsou určené k dosažení cílů. V poslední části jsou uvedeny relevantní zdroje, z kterých bylo pro vytvoření metodiky čerpáno, a mohou pro téma poskytnout adekvátní informace.

4.3.2 Důvody vzniku metodiky

Důležitost vzniku metodiky má kořeny nejen v současném nárůstu migrace, zejména z důvodu konfliktů, perzekucí a porušování lidských práv, ale také v uvědomění si faktu, že migrace je jev vyskytující se od nepaměti, který se nějakým způsobem dotýká každého z nás a jako téma se objevuje jak v médiích, tak při rozhovorech s lidmi okolo nás, nebo se s ním můžeme denně setkat na sociálních sítích (často v podobě radikálních názorů). Téma vzbuzuje silné emoce, skrze něž se také vytváří postoje. Nejen proto je důležité, abychom se v této komplikované kontroverzní tematice dokázaly zorientovat, pochopili souvislosti a naučili se s ním pracovat. Pro skautské oddíly je takové téma rovněž aktuální, protože reaguje na myšlenky a ideu skautingu, mezi které patří zlepšovat svět kolem nás, hledat tzn. vyšší hodnoty, ve vztahu k druhým lidem usilovat o pochopení a spolupráci, chovat se k druhým s úctou a také rozvíjet vlastní osobnost.

Argumenty pro zavádění témat migrace a uprchlictví do činnosti skautských oddílů jsou, že téma je samo o sobě významné, protože se v něm jedná o práva a životy lidí, dále to, že samotné téma má také vliv na českou, ale i evropskou společnost, proto se týká i mládeže a dětí, jejichž výchovou se skauting zabývá, je také důležité, aby děti dostaly příležitost dostat komplexnější informace, než ty, které mnohdy nevyváženě či zaujatě poskytují a zprostředkovávají média a aby se učily kriticky informace třídit a orientovat se v nich. Zabývání se těmito tématy může taktéž přispět k emočnímu a osobnímu rozvoji a podporovat fungování mladých v demokratické společnosti.

4.3.3 Cíle metodiky

Jelikož se zabývám tím, jaký má zapracování metodiky vliv na postoje dětí k imigrantům a uprchlíkům, myslím, že je vhodné vymezit také, jaké cíle si ukládá sama metodika. Cíle jsou pak rozděleny do pěti oblastí. Jedná se o:

1. „Empatie jako předpoklad jednání za spravedlnost a rovnost
2. Zacházení s různorodostí, oceňování odlišnosti
3. Myšlení v souvislostech
4. Kritické myšlení a otevřená mysl

5. Nenásilné řešení problémů a pomoc druhým“ (Malířová, 2016, s. 61)

V první oblasti se jedná zejména o empatii spojenou s upřímným porozuměním lidem, kteří jsou na útěku i těm, kteří mají strach z neznámého, dále také o vnímání rovnosti mezi lidmi a zájem o důsledky a příčiny nerovnosti mezi lidmi. Jeden z šesti cílů zní: „Chápe náročnost rozhodnutí o opuštění domova i to, jakou situaci uprchlík či uprchlice po opuštění domova prochází a jaké jsou jeho/její možnosti v nové zemi.“ (Malířová, 2016, s. 62)

Druhá oblast cílů se týká otevřenosti a vnímání rovnosti mezi lidmi navzdory jejich rozdílům. Pojmenován je také respekt k odlišnosti, vědomé zacházení s předsudky a stereotypy, jako určitá forma prevence diskriminace a netolerance. Konkrétním zněním cíle je např. „Porozumí pojmům stereotyp a předsudek a hledá, jakým způsobem se projevují při kontaktu s novými lidmi. Zvažuje, jaké důsledky mohou tyto předsudky mít.“ (Malířová, 2016, s. 64)

Další sféra usiluje o chápání propojenosti světa a vzájemných politických, ekonomických a jiných souvislostí. Zabývá se tedy rovněž příčinami a důsledky migrace. Též ale zkoumá otázku vztahu jedince s danou situací, důsledky a vliv na člověka samotného. Jeden z cílů je např. definován: „Chápe základní příčiny a souvislosti ozbrojených konfliktů, kvůli kterým lidé utíkají.“ (Malířová, 2016, s. 66)

Předposlední oblast se soustředí na kritické zhodnocení přijímaných informací a jejich zdrojů. Na dovednost odlišovat fakta od názorů, ověřovat zdroje a rozpoznat manipulaci. Také ale v závislosti na získávání informací dokázat formovat svůj názor a postoj. Pro citaci v této oblasti jsem si vybrala následující cíl: „Uvědomuje si, že způsob nahlížení na svět každého člověka utvářejí různé vlivy – politické, sociální, kulturní, osobní. Respektuje právo každého na vlastní názor (neomezuje-li svobodu jiného), rozumí přitom významu rozlišování mezi názory a fakty.“ (Malířová, 2016, s. 68)

Pátý záměr spočívá v zamýšlení se nad příčinami konfliktů ve světě a jejich řešení a ovlivňování. Také učení se dovednosti konfliktům v ideálním případě předcházet, v případě jejich propuknutí je pak řešit vhodně a nenásilnou formou. Tento cíl má také motivovat a ukazovat cesty k pomoci lidem v tíživé situaci, samozřejmě na základě možností daného jedince. I proto je jeden z cílů definován následujícím způsobem: „Uvědomuje si, jak může ostatním pomoci v rámci svých možností, je si vědom svých limitů.“ (Malířová, 2016, s. 70)

Shrnutí

Poslední kapitola představuje organizaci NaZemi, která se ve své činnosti věnuje zejména hájení důstojných pracovních podmínek lidí v rozvojových zemích, nicméně jedna z dalších oblastí, která je zásadní pro mou práci, a kterou se také zabývá, je globální rozvojové vzdělávání. Pod projektem Skauti na Zemi, jehož základní myšlenkou je včlenění globálního rozměru a odpovědnosti do skautského hnutí, vznikla metodika Lidé v pohybu, která nabízí možnost, jak s tématy uprchlictví a migrace pracovat ve skautském oddíle s dětmi. V rámci konkrétnějšího popsání metodiky jsem uvedla i její cíle, které mi následně poslouží jako metodická podpora pro nastavení výzkumných otázek v dotazníku. Potřebné teoretické vymezení již bylo vyčerpáno, proto dále přejdu k metodologické části práce.

Výzkumná část

Nyní bych ráda navázala výzkumnou částí, kde teoretické poznatky z předchozí části práce využiji v praxi. Budu pracovat zejména s předsudky a jejich výskytem dle existujících šetření v návaznosti na cíle metodiky Lidé v pohybu. Nejprve popíši cíl výzkumu včetně výzkumných otázek a operacionalizaci, poté nastíním metodologii výzkumu, a nakonec uvedu výsledky a shrnutí výsledků, kde se je zároveň pokusím kriticky zhodnotit.

5 Cíl výzkumu, dílčí cíle, hypotézy a operacionalizace

Cílem tohoto kvantitativního výzkumu je zjistit vliv práce s metodikou globálního rozvojového vzdělávání Lidé v pohybu (zaměřené na témata migrace a uprchlictví) u dětí ve skautském oddíle na jejich postoje k imigraci.

Konkrétněji se pak zaměřuji na imigraci dobrovolnou čili migranty obecně a také nedobrovolnou, tedy uprchlíky. Snažím se zhodnotit míru předsudků k migrantům a uprchlíkům, vnímání vlastních předsudků a předsudků ve společnosti, míru empatie a porozumění s lidmi na útěku a kritické hodnocení informačních zdrojů skrze které získávají informace o tématu migrace. Tyto cíle jsou nastavené dle odborné literatury i metodiky (viz níže).

Hlavním cílem je tedy zjistit vliv práce s metodikou Lidé v pohybu na postoje dětí (skautů a skautek) ve vybraných skautských oddílech k imigraci. K tomuto cíli uvádím dílčí cíle, které hlavní cíl konkretizují a jsou doplněny hypotézami, což jsou tvrzení, která předpokládají, že mezi dvěma a více proměnnými je určitá souvislost. (Disman, 2002, s. 79) Následně tyto hypotézy operacionalizují neboli převádím teoretické pojmy na zkoumatelné ukazatele. (Reichel, 2009, s. 51) Pro zodpovězení hlavního cíle pracuji s porovnáním skupiny dětí, které se účastnily aktivit z metodiky Lidé v pohybu a skupiny dětí, které se těchto aktivit neúčastnily, proto budu pro zjednodušení skupinu, která s metodikou pracovala popisovat pod zkratkou S1 a skupinu dětí, které s metodikou nepracovaly pod zkratkou S2.

Dílčí cíl 1: Zjistit rozdíly v postojích dětí z S1 a S2 k imigraci, k migrantům a uprchlíkům.

Hypotéza 1: Předpokládám, že u S1, bude naměřena menší míra předsudků vůči migrantům a uprchlíkům než u S2.

Tato hypotéza vychází ze skutečnosti, že metodika pracuje s předsudky a stereotypy a jejich snižováním a uvědomováním, také vyvrací mýty a hoaxy ohledně tématu a snaží se skrze aktivity podávat komplexní informace o tématu.

Zde jsem vycházela z již existujícího výzkumu – měření postojů k uprchlíkům pomocí sémantického diferenciálu, který se objevil v časopise Sociální práce/Sociálna práca. (Almašiová, 2017, s. 5-17, více informací o něm uvádím v kapitole Shrnutí výzkumu) Hypotéza se potvrdí, pokud u otázky č. 1 bude u S1 o 15 % odpovědí odpovídajícím neutrálnímu postoji více (neutrální postoj = průměrná hodnota u respondenta mezi 2,5 – 3,5, dále 1 – 2,4 pozitivní postoj; 3,6 – 5 negativní postoj).

Dále bude ověřena tvrzeními s negativními konotacemi, týkajícími se migrantů a uprchlíků. Konkrétně jde o otázku 2. tvrzení *A. Migranti šíří nemoci.*, *B. Migranti ohrožují náš způsob života.*, *C. Migranti berou našim lidem práci.*, *D. Migranti nerespektují naši kulturu.*, *E. Uprchlíci jsou teroristé.*, *F. Migranti nám vnucují zvyky své domoviny.* Zde budu vycházet z míry souhlasu s tvrzeními na pětibodové škále rozhodně souhlasím – rozhodně nesouhlasím. Potvrdí se, pokud u S1 bude u těchto tvrzení alespoň o 15 % odpovědí *rozhodně souhlasím a spíše souhlasím* méně než u S2.

Tyto tvrzení jsou nastavené dle existujících výzkumů. Tvrzení A. a B. vycházejí z výzkumu zkoumajícího postoje české veřejnosti k cizincům (Pilecká, CVVM, 2017, s. 3). Tvrzení C., D. a E. jsou čerpány z publikace, která pojednává o projevech nenávisti na internetu. (Hrdina, nedatováno, s. 19, 20, 24). Uprchlík je zde výjimečně opět zařazen proto, že se v první tabulce spojitost s terorismem neobjevuje (v sémantickém diferenciálu), nicméně tento „znak“ je ve společnosti často přisuzován. Poslední z těchto tvrzení označené písmenem F. vyplývá z jedné další metodiky globálního rozvojového vzdělávání. (Klega, 2016, s. 9)

Hypotéza 2: Předpokládám, že u S1, bude naměřena větší míra empatie a porozumění s lidmi na útěku než u S2

Empatie a porozumění je oblast cílů metodiky, proto jsem ji sem zařadila. Některé tvrzení z metodiky přímo vycházejí, některé jsem nastavila dle sebe.

Tato hypotéza se ověří otázkou 2. tvrzeními *G. Rozhodnutí opustit domov je pro uprchlíky velmi náročné.*, *H. Snažím se chápat situaci uprchlíků.*, *CH. Je důležité poskytnout pomoc lidem, kteří jsou ve své zemi ohroženi na životě.*, *I. Nezajímá mě, jak se cítí uprchlíci.*, *J. Nechápu, proč někdo opouští zemi, kde odjakživa žil.* Opět bude měřena míra souhlasu s tvrzeními na pětibodové škále rozhodně souhlasím – rozhodně nesouhlasím. Potvrdí se, pokud se u tvrzení 2. G., H., CH. u S1 objeví alespoň o 10 % odpovědí vyjadřujících *rozhodně souhlasím a spíše souhlasím* více než u S2. U tvrzení 2. I., J. se potvrdí, pokud na ní odpoví alespoň o 10 % dětí více z S1 odpovědí *spíše nesouhlasím a rozhodně nesouhlasím*, než u S2.

Dílčí cíl 2: Zjistit, jestli se liší vnímání vlastních předsudků a předsudků ve společnosti mezi dětmi z S1 a S2.

Hypotéza 3: Předpokládám, že děti z S1 si více uvědomují existenci vlastních předsudků a předsudků ve společnosti a dokáží je spíše popsat, včetně jejich negativních důsledků, oproti dětem v S2.

Hypotéza reaguje na to, že aktivity z metodiky by dle svých cílů měly přispívat k posílení uvědomění si vlastních předsudků.

Hypotéza se potvrdí, pokud v otázce 3. *Myslíš si, že lidé v české společnosti mají předsudky vůči migrantům?* a 4. *Myslíš si, že máš předsudky vůči migrantům?* odpoví v S1 alespoň o 15 % dětí více ano než u S2. Jsou zde nabídnuté možnosti *ano, ne a nevím.* Dále v doplňujícím pokynu: *Pokud ano, zkus je popsat* tuto odpověď konstruktivně vyplní v S1 alespoň o 10 % více než v S2. (Tato odpověď se dle existujících výzkumů nejpravděpodobněji bude týkat těchto nejvíce se vyskytujících se předsudků: migranti zvyšují kriminalitu, šíří nemoci, jsou nebezpeční, jsou teroristé). Na otázku: *V čem mohou předsudky škodit* opět odpoví alespoň o 10 % v S1 více, a to nejčastěji odpovědí, která se bude týkat toho, že předsudky mohou negativně ovlivňovat naše vnímání a poznávání druhých. Procentuální rozdíl zde jsem snížila na 10 % proto, že si myslím, že v této oblasti otázek se přirozeně nebudou velké rozdíly vyskytovat.

Děti jsou skrze metodiku vedeny k tomu, aby si uvědomovaly, že předsudky jsou obvyklým jevem, který se objevuje jak ve společnosti, tak u nich samotných. Předpokládaná odpověď na otázku, v čem mohou předsudky škodit je nastavena opět podle metodiky.

Dílčí cíl 3: Zjistit, zda existuje rozdíl v přijímání informačních zdrojů v oblasti migrace mezi dětmi z S1 a S2.

Hypotéza 4: Předpokládám, že u dětí z S1 bude naměřena větší míra kritického hodnocení zdrojů, ze kterých přijímají informace o tématech migrace než u dětí z S2.

Hypotéza opět vychází z jedné z oblastí metodiky, která se soustředí na kritické myšlení, hodnocení zdrojů informací, jejich ověřováním apod.

Hypotéza se potvrdí, pokud na otázku 2. tvrzení *K. Většinou věřím tomu, co o tématu migrace říkají nebo píšou v médiích (televize, rádio, internet,...)* v S1 odpoví rozhodně souhlasím a spíše souhlasím o 10 % dětí méně než v S2.

Dále jsem si spíše pro zajímavost stanovila vedlejší cíl, který se soustředí na zjištění postojů dětí k uprchlíkům obecně a porovnání výsledků postojů k uprchlíkům pomocí sémantického diferenciálu v 1. otázce. Tento výzkum byl aplikován na Slovensku u studentů sociální práce a dalších oborů (Almašiová, 2017, s. 5-17) a v mém výzkumu respondenty byly děti. Tudíž uvádím srovnání mezi těmito dvěma rozdílnými skupinami.

Vedlejší cíl: Zjistit postoje dětí ve skautingu k uprchlíkům obecně (v porovnání s postoji studentů na Slovensku).

Dílčí cíl 1: Zjistit, jaké jsou postoje dětí ve skautingu k uprchlíkům celkově.

Hypotéza 1: Dle výsledků zmiňovaného výzkumu předpokládám, že celkově budou postoje dětí převážně neutrální, dále pak spíše negativní a v nejmenší míře pozitivní.

Hypotéza se potvrdí, pokud převážná většina všech postojů bude neutrální (2,5 – 3,5) a dále se celkově projeví spíše negativní (3,6 – 5) než pozitivní postoje (1 – 2,4).

Hypotéza 2: Předpokládám (opět dle výsledků výzkumu), že nejvýrazněji se budou objevovat tyto „charakteristiky“: *konfliktní, nebezpečný, příživnický a hlučný*.

Tato hypotéza se potvrdí, pokud nejvýraznější výchyly hodnot budou u přídavných jmen *konfliktní, nebezpečný, příživnický a hlučný*.

6 Popis metodologie

6.1 Kvantitativní výzkum

Pro naplnění cíle práce jsem se rozhodla pro kvantitativní šetření. Kvantitativní výzkum je takový druh šetření, jehož úkolem je zkoumat vztahy mezi proměnnými. Hodnota proměnných je dosažena pomocí měření. (Punch, 2008, s. 12) Reichel (2009, s. 40, 41) navazuje, že v kvantitativním pojetí předpokládáme, že jevy jsou měřitelné, dají se třídit a uspořádat. V tomto přístupu se postupuje dedukcí – nejdříve se formulují vztahy a teprve potom probíhá sběr dat, jehož výsledky mohou ověřit platnost hypotéz. Charakteristické je také, že se zkoumá několik aspektů u mnoha objektů, počet respondentů je vysoký. Metoda sběru dat je velmi standardizovaná a rychlá. Stejně tak analýza není nikterak složitá. Nasbíraná data jsou poté statisticky vyhodnocena. Protože data vycházejí od většího množství respondentů, dají se vcelku dobře zobecnit. Výsledky jsou pak poměrně nezávislé na výzkumníkovi, neboť oproti kvalitativnímu přístupu, kdy může dojít ke zkreslení, zde výzkumník má k dispozici tvrdá data, kde jeho subjektivní přístup nehraje roli. Nevýhodou může nízká konkrétnost, abstrakce, opět v poměru s kvalitativním výzkumem a jeho detailním vzhledem do problematiky.

Pro kvantitativní přístup jsem se rozhodla proto, že v literatuře tato oblast je již částečně probádána a poskytuje poměrně dostatečné teoretické ukotvení pro vytvoření hypotéz. Také větší množství respondentů může zprostředkovat žádoucí reliabilitu a může poukázat na možný vliv metodiky na postoje dětí.

6.2 Metoda sběru dat

Jako nejhodnější, v kvantitativním pojetí hojně užívanou a praktickou metodu sběru dat, jsem zvolila dotazník. Disman (2002, s. 141) uvádí následující charakteristiky dotazníku. Dotazník je nenákladný, a to jak časově, tak finančně, velmi efektivní a lze ho využít u v podstatě neomezeného množství respondentů. Ohledně anonymity tato forma pro respondenty může působit poměrně vysoce přesvědčivě. Nicméně anonymita také přispívá k tomu, že tázaní nejsou nuceni odpovědět na všechny otázky, zvláště ty otevřené, které vyžadují větší snahu. Návratnost dotazníků také nebývá příliš vysoká, což snižuje validitu vzorku a v konečném důsledku zkresluje výsledky. Punch (2008, s. 47-

49) poukazuje na možnost rozhodnutí mezi dvěma způsoby volby dotazníku – vybrat již existující výzkumný nástroj, či vytvořit svůj, z nichž preferuje první volbu, neboť vytvoření nového dotazníku považuje za nelehký úkol. Nicméně za úspěšnou formu pokládá také kombinaci těchto dvou způsobů. Také poukazuje na aspekt časové náročnosti vyplnění dotazníku, jehož doba by neměla přesáhnout 30 minut.

Dotazník jsem ve svém výzkumu zvolila kromě dalších výhod, které jsem již popsala výše také proto, že se jedná o poměrně citlivé otázky o postojích, které myslím touto formou anonymity mohly být pravděpodobněji zodpovězeny dle skutečných postojů respondentů. V dotazníku jsem využila uzavřené i otevřené otázky. Pracovala jsem s existujícími výzkumy, které jsem doplnila svými návrhy otázek a tvrzení, dle studia literatury a zejména pak zkoumané metodiky Lidé v pohybu. V úvodu jsem použila výzkumný nástroj – sémantický diferenciál. Ten je v nezměněné podobě převzat z časopisu Sociální práce. (Almašiová, 2017, s. 5-17) Sémantický diferenciál Disman (2002, s. 160-161) popisuje jako velmi účinnou techniku pro zkoumání předsudků. Konkrétně jde o škálu mezi vždy dvěma protikladnými přídavnými jmény, kde respondent vybírá svoji pozici k danému pojmu. Dále jsem pracovala s pětibodovými škálami, jakožto prostředkem vyjádření postoje k tvrzením od *rozhodně souhlasím* po *rozhodně nesouhlasím*. Poté jsem uvedla dvě otázky s jasnou odpovědí formulovanou *ano, ne, nevím* a přidala jsem dvě doplňující otevřené otázky. Nakonec jsem přidala sociodemografické otázky týkající se věku a pohlaví respondentů. Celkově dotazník je na 3 strany a jeho časová náročnost je cca 15 minut.

6.3 Výběr respondentů a výzkumný soubor

Výběr respondentů pro naplnění mé výzkumné otázky je účelový. Punch (2008, s. 54) v případě účelového výběru hovoří o takzvané maximální variabilitě, což vyjadřuje, že vede k co největší zobecnitelnosti. Disman (2002, s. 112) zase vysvětluje, že vychází pouze ze soudu výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a co je možné pozorovat, proto výzkumník musí jasně vymezit populaci svého vzorku.

V tomto výzkumu jsem na základě zaměření metodiky na skautské oddíly vybrala jako výzkumný vzorek děti a mládež ve skautských oddílech ve věkovém rozmezí 10-15 let. Přes informovanost vedoucích o tomto věkovém údaji mi některé dotazníky byly vráceny s uvedeným věkem 16 let, a protože jejich počet byl větší, rozhodla jsem se je

také do výzkumu zahrnout, tudíž se věková hranice posunula na 16 let. Abych co nejvíce eliminovala případné zkreslení, vybrala jsem pouze necírkevní skautské oddíly. Pro posouzení vlivu dané metodiky na postoje dětí v ideálním případě bych provedla výzkum před zrealizováním aktivit z metodiky a následně po realizaci těchto aktivit a analyzovala případnou změnu v jejich postojích. Nicméně to by bylo nejen z časového hlediska náročné, proto jsem se rozhodla zhodnocení vlivu provést na základě porovnání postojů dvou skupin dětí a to těch, které se zúčastnili alespoň 2 aktivit z dané metodiky a dětí, které se žádné z těchto aktivit neúčastnily. Pro zprostředkování kontaktu s respondenty mi byly nápomocny obě organizace – NaZemi i Junák. Výběr probíhal skrze internet. Dotazníky byly respondentům povětšinou zprostředkovány přes vedoucí skautských oddílů, kterým jsem je buď předala osobně, či poslala poštou.

Dotazník vyplnilo celkem 82 dětí. V celkovém vzorku bylo 39 chlapců a 43 dívek. Ve skupině, která prošla aktivitami z metodiky se mi podařilo nasbírat celkem 39 dotazníků. Z toho 20 chlapců a 19 dívek. V druhé skupině, tedy kde s metodikou nepřišly do kontaktu jsem získala 43 dotazníků. Z toho 19 chlapců a 24 dívek. Věkové rozložení ve skupině, kde s metodikou pracovaly bylo: 10 let – 7 dětí, 11 let – 6 dětí, 12 let – 6 dětí, 13 let – 5 dětí, 14 let – 4 děti, 15 let – 5 dětí, 16 let – 6 dětí. Ve skupině, kde s metodikou nepracovaly věková struktura vypadala následovně: 10 let – 3 děti, 11 let – 2 děti, 12 let – 12 dětí, 13 let – 11 dětí, 14 let – 9 dětí, 15 let – 3 děti, 16 let – 3 děti.

6.4 Předvýzkum

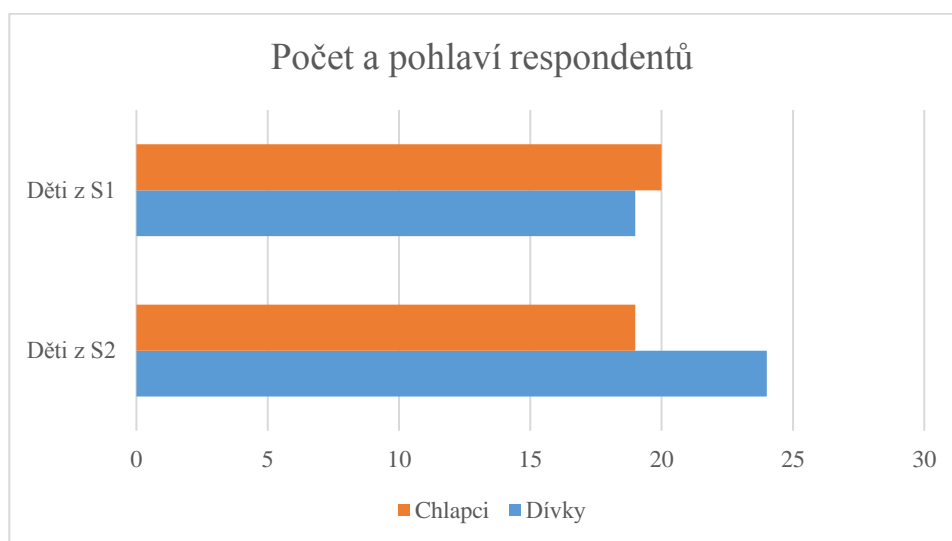
Disman (2002, s. 122) i Punch (2008, s. 50) vyjadřují důležitou roli předvýzkumu, což je v podstatě testování výzkumného nástroje, který může redukovat chyby ve výzkumu a docílit tak co nejvíce vhodné formy dotazníku.

Předvýzkum jsem provedla u pěti respondentů (ve stanoveném věkovém rozmezí 10-16 let) ještě předtím, než jsem výzkum uvedla do oběhu. Na základě toho došlo k upravení těchto tvrzení *Rozhodnutí je pro lidi na útěku velmi náročné. a Snažím se chápat situaci lidí na útěku.* – Nespecifickou formulaci *lidi na útěku* jsem nahradila formulací *uprchlíci*. Některé další otázky dětem byly zprvu nejasné, (např. konfliktní – nekonfliktní, morální – nemorální) avšak po stručném dovysvětlení byly schopné je pojmout. Proto jsem tyto v dotazníku ponechala.

7 Výsledky výzkumu

V této kapitole uvedu výsledky výzkumu. Nejprve znázorním sociodemografické údaje, poté se dle nastavených hypotéz pokusím zobrazit, zda došlo k jejich naplnění. Vše znázorňuji v grafech a poté komentuji.

Na grafu č. 1: *Počet a pohlaví respondentů* je možné zjistit počet dětí a podíl chlapců a dívek. Graf je rozdělen pro účely práce dle dětí z S1 a S2.

Hypotéza 1: Předpokládám, že u S1, bude naměřena menší míra předsudků vůči migrantům a uprchlíkům než u S2.

Hypotéza se potvrdí, pokud u otázky č. 1 bude u S1 o 15 % odpovědí odpovídajícím neutrálnímu postoji více (neutrální postoj = průměrná hodnota u respondenta mezi 2,5 – 3,5).

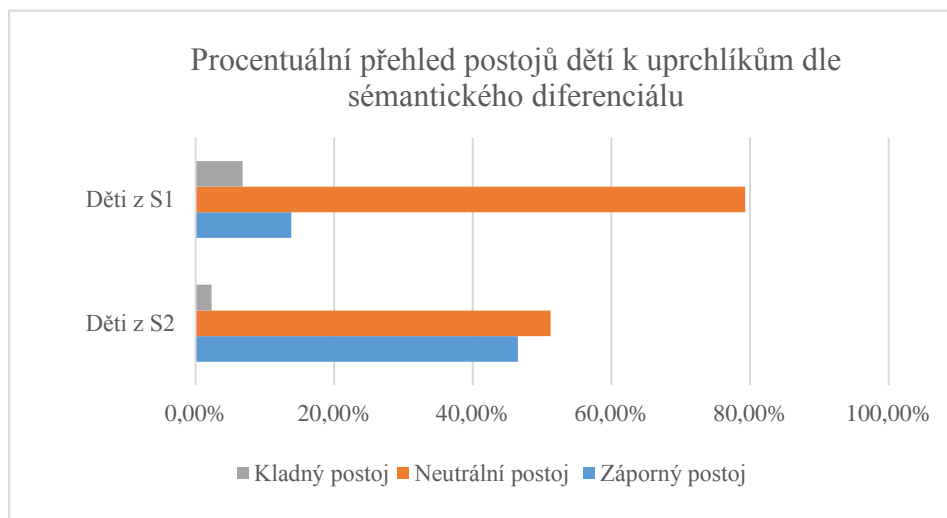
Data z tabulky jsem zpracovala tak, že jsem vypočítala aritmetický průměr hodnot u každého respondenta, z kterého vyšel celkový postoj. Následně jsem z celkového počtu dotazníků trojčlenkou spočetla procentuální podíl výskytu jednotlivých postojů.

Následující tabulka z dotazníku zobrazuje, jak byla jednotlivá políčka očíslována.

1 2 3 4 5

silný						slabý
úspěšný						neúspěšný
pěkný						škaredý
šikovný						nešikovný
zajímavý						nudný
veselý						smutný
rychlý						pomalý
nekonfliktní						konfliktní
neškodný						nebezpečný
poctivý						nepoctivý
morální						nemorální
bohatý						chudý
přitažlivý						odpuzující
prospěšný						příživnický
chytrý						hloupý
pracovitý						líný
tichý						hlučný
vzdělaný						nevzdělaný
čistý						špinavý
mírumilovný						agresivní
aktivní						pasivní
příjemný						nepříjemný
dobrý						špatný
jednoduchý						komplikovaný

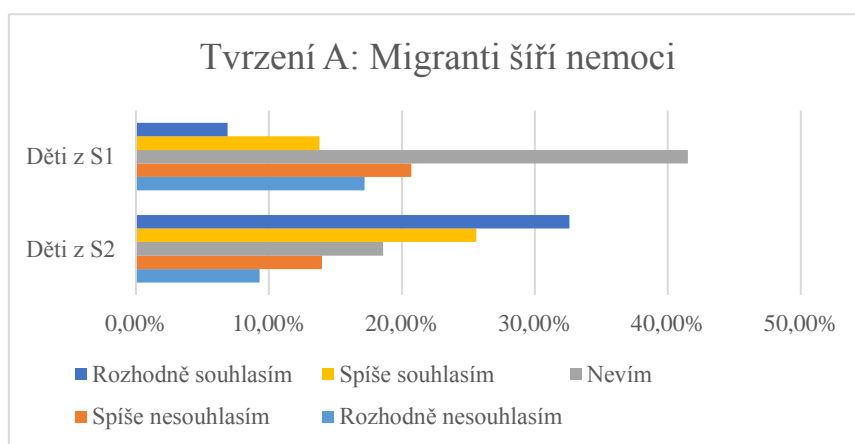
Graf č. 2.: Procentuální přehled postojů dětí k uprchlíkům dle sémantického diferenciálu zobrazuje kladné, neutrální a záporné postoje dětí k uprchlíkům.

Hypotéza č. 1 stanovovala výskyt neutrálního postoje u dětí z S1 o 10 % častěji, než u dětí z S2 a jak je patrné z grafu, byla splněna, neboť se neutrální postoj u dětí z S1 objevil až v 79 %. U dětí z S2 tomu bylo pouze z 51 %. Další výsledky ukazují, že pozitivní postoj se u obou skupin dětí objevil ve velmi nízké míře, mírně více u S1. Negativní postoj pak u S2 byl zjištěn výrazně častěji než u S1, a to s rozdílem 46,5 % a 13,8 %.

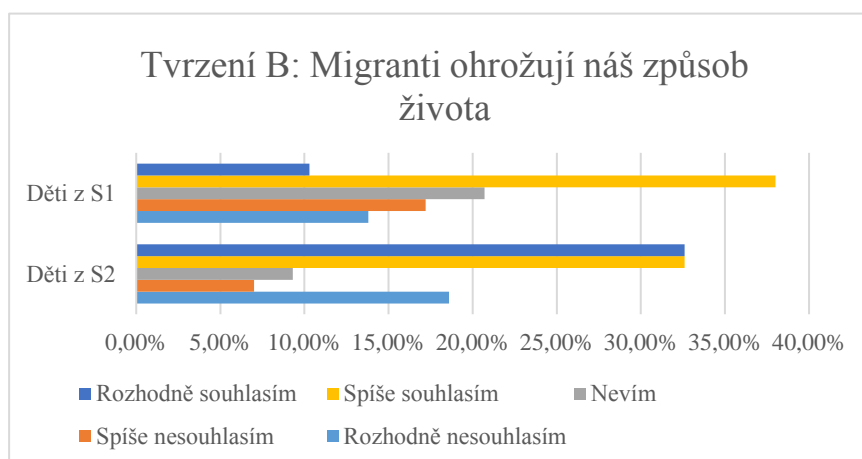
Dále je tato hypotéza ověřena tvrzeními s negativní konotací (A., B., C., D., E., F). Zde budu vycházet z míry souhlasu s tvrzeními na pětibodové škále rozhodně souhlasím – rozhodně nesouhlasím. Potvrdí se, pokud u S1 bude u těchto tvrzení alespoň o 15 % odpovědí *rozhodně souhlasím a spíše souhlasím* méně než u S2.

Graf č. 3.: *Tvrzení A: Migranti šíří nemoci* ukazuje míru souhlasu s tímto tvrzením.

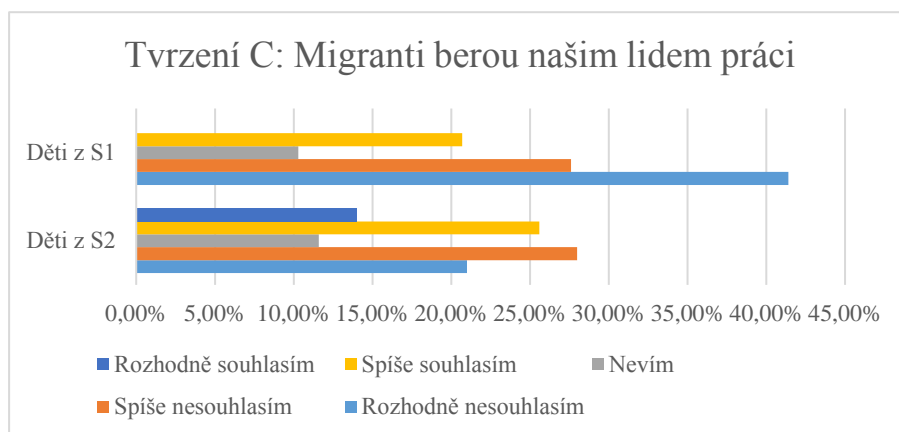
Z grafu je patrné, že hypotéza č. 1 se u tohoto tvrzení potvrdila, neboť součet odpovědí *rozhodně souhlasím a spíše souhlasím* u dětí z S1 je 20,7 % a u dětí z S2 je 58,2 %, což je více jak 15procentní rozdíl.

Další graf č. 4: *Tvrzení B: Migranti ohrožují náš způsob života* zobrazuje míru souhlasu s tímto tvrzením.

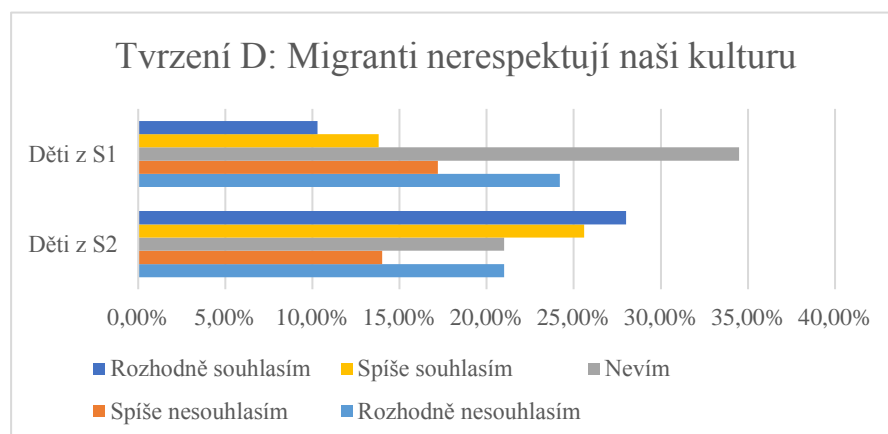
Hypotéza č. 1 byla potvrzena i tímto tvrzením, protože se součet odpovědí *rozhodně souhlasím* a *spíše souhlasím* u dětí v S1 a S2 liší o více jak 15 %. U S1 jejich součet je 48,3 % a u S2 65,2 % (jedná se tedy o téměř 17% rozdíl).

Následující graf č. 5: *Tvrzení C: Migranti berou našim lidem práci* vykresluje opět míru souhlasu s tímto tvrzením.

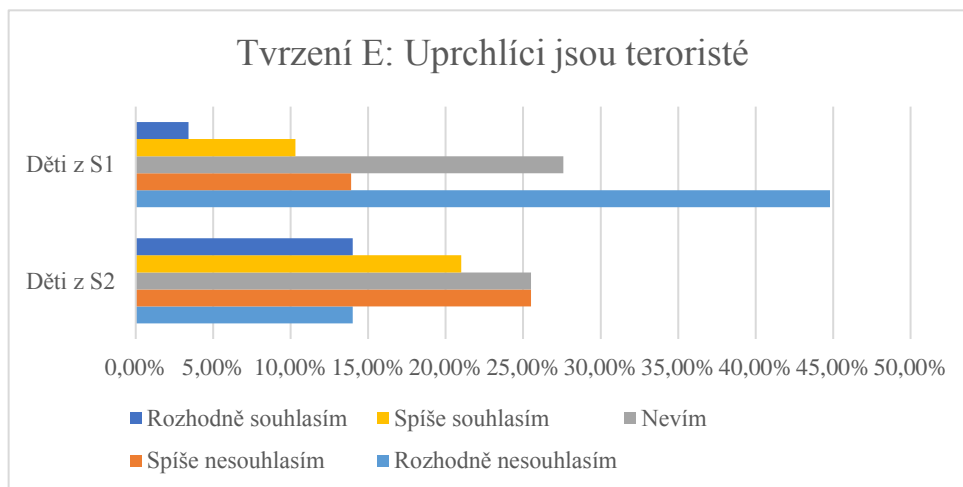
Tento graf opět ukazuje potvrzení hypotézy č. 1, neboť součet *rozhodně souhlasím* a *spíše souhlasím* je u S2 vyšší než 15 %, přičemž hodnota u S1 je 20,7 % (částečně asi proto, že se neobjevila ani jedna odpověď *rozhodně souhlasím*) a u S2 téměř 40 %.

Graf č. 6: *Tvrzení D: Migranti nerespektují naši kulturu* zobrazuje míru souhlasu s tímto tvrzením.

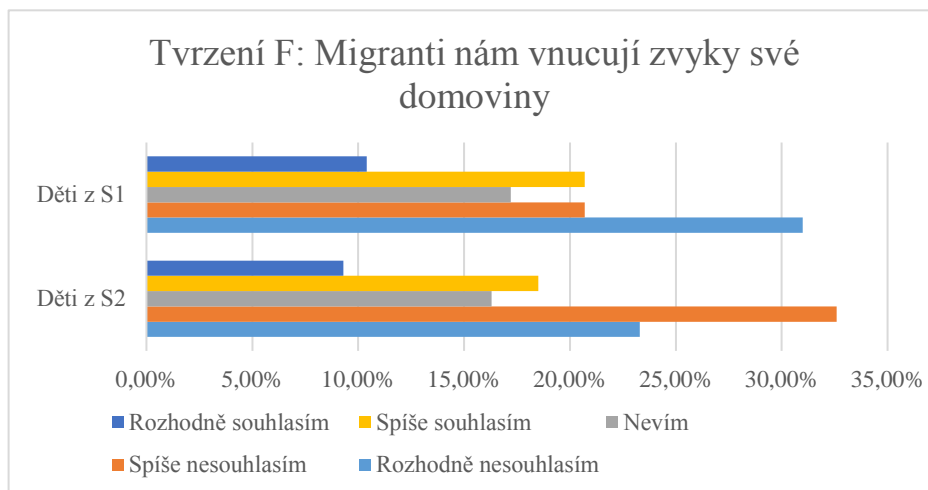
Graf č. 6 znovu potvrzuje hypotézu č. 1, protože odpověď *rozhodně souhlasím* a *spíše souhlasím* se u respondentů z S1 objevila v součtu pouze v 24,1 %, kdežto u druhé skupiny u 54,6 %, což znamená rozdíl téměř 30 %.

Následující graf č 7: *Tvrzení E: Uprchlíci jsou teroristé* ukazuje míru souhlasu s tímto tvrzením.

Výsledky z tohoto grafu opět potvrzují hypotézu č. 1, neboť odpovědi *rozhodně souhlasím* a *spíše souhlasím* se u dětí z S1 objevilo v součtu 13,4 %, kdežto u S2 tyto odpovědi uvedlo 35 %, což je rozdíl o celých 21,6 %, tedy mnohem větší, než 15 %.

Graf č. 8: *Tvrzení F: Migranti nám vnucují zvyky své domoviny* ukazuje míru souhlasu s tímto tvrzením.

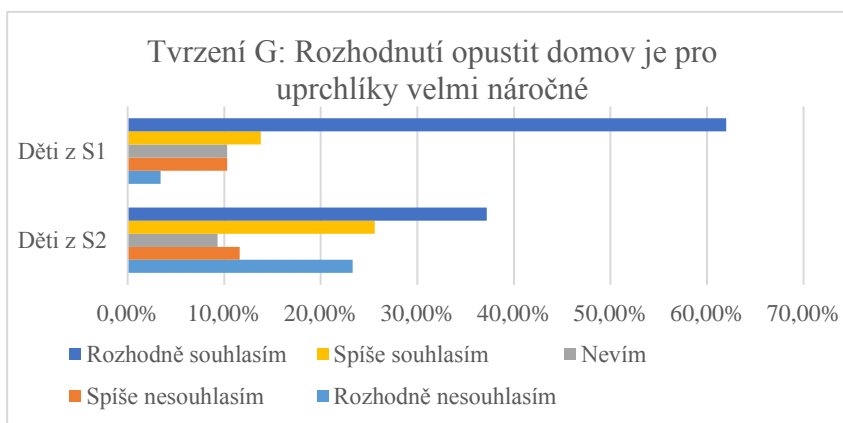

Z grafu vyplývá, že hypotéza č. 1 se v rámci tohoto tvrzení nepotvrdila, protože u S1 se procentový součet odpovědí *rozhodně souhlasím* a *spíše souhlasím* projevil dokonce ve vyšší četnosti (31,4 %) než u S2 (28,3 %).

Hypotéza 2: Předpokládám, že u S1, bude naměřena větší míra empatie a porozumění s lidmi na útěku než u S2.

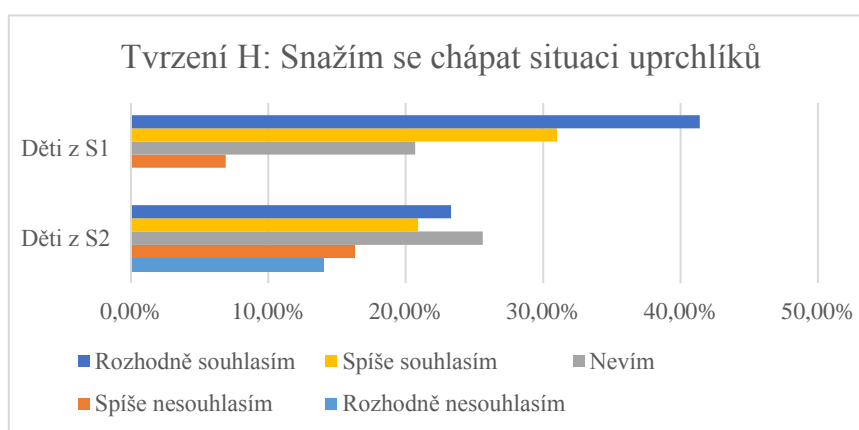
Tato hypotéza se ověří otázkou 2 tvrzeními *G., H., CH., I., J., K.* Potvrdí se, pokud se u tvrzení 2. *G., H., CH.* u S1 objeví alespoň o 10 % odpovědí vyjadřujících *rozhodně souhlasím a spíše souhlasím* více než u S2.

Následující graf č. 9: *Tvrzení G: Rozhodnutí opustit domov je pro uprchlíky velmi náročné* zobrazuje míru souhlasu s tímto tvrzením.

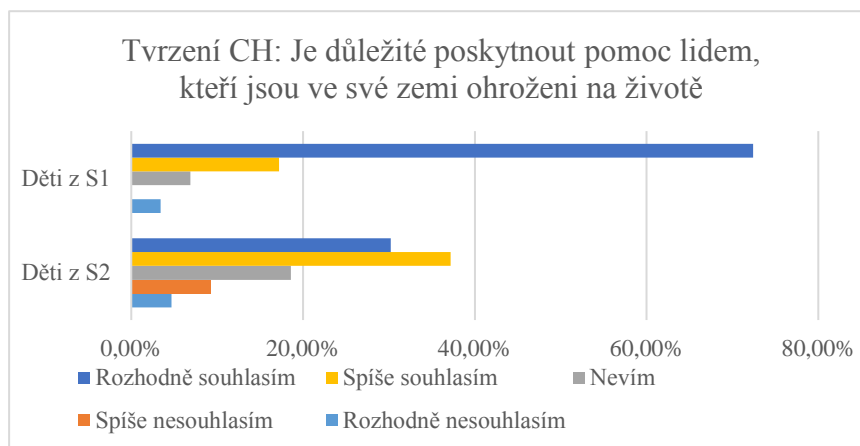
Hypotéza č. 2 byla tímto tvrzením naplněna, neboť součet odpovědí rozhodně souhlasím a spíše souhlasím je u S1 76 % a u S2 63,2 %, což činí rozdíl 12,8 %, který je vyšší, než 10 %.

Další graf č. 10: *Tvrzení H: Snažím se chápat situaci uprchlíků* vyobrazuje míru souhlasu s tímto tvrzením.

Graf opět potvrzuje hypotézu č. 2, protože součet odpovědí *rozhodně souhlasím* a *spíše souhlasím* je u S1 72,4 % a u S2 pouze 44,3 %. Rozdíl tedy činí hodnotu 28,1 %, což je skoro trojnásobná odchylka, než kterou jsem v hypotéze nadeřinovala.

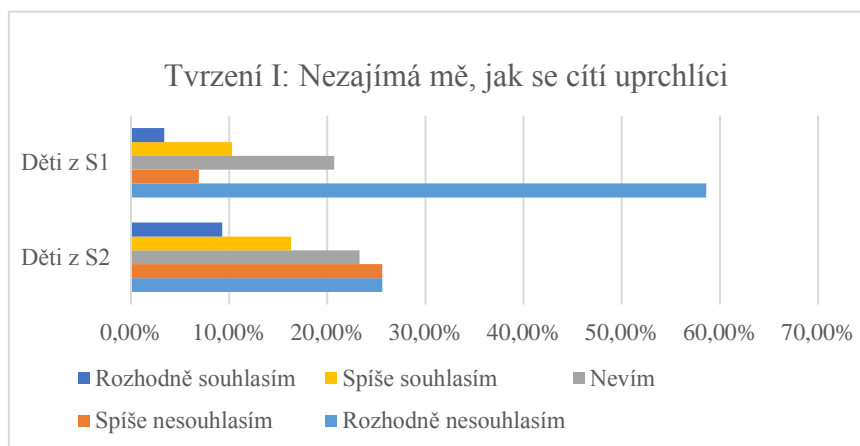
Graf č. 11: *Tvrzení CH: Je důležité poskytnout pomoc lidem, kteří jsou ve své zemi ohrožení na životě* ukazuje míru souhlasu s tímto tvrzením.

Hypotéza č. 2 se i u tohoto tvrzení překvapivě potvrdila, opět s poměrně vysokým rozdílem, vzhledem k povaze otázky, a to u S1 s procentovým součtem odpovědí *rozhodně souhlasím* a *spíše souhlasím* v 89,4 % a u S2 v 67,2 %, což znamená 22,2% rozdíl, tedy samozřejmě větší než 10 %.

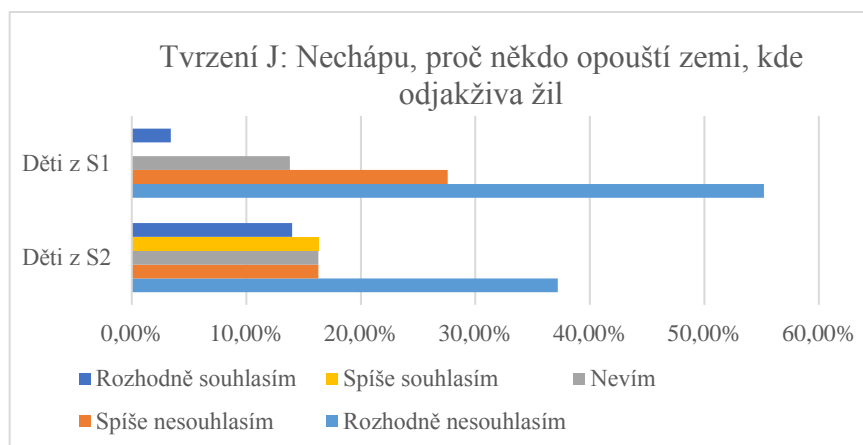
U tvrzení 2. I., J. se hypotéza potvrdí, pokud na ní odpoví alespoň o 10 % dětí více z S1 odpovědí *spíše nesouhlasím* a *rozhodně nesouhlasím*, než u S2.

Již 12. graf: *Tvrzení I: Nezajímá mě, jak se cítí uprchlíci* je dalším ukázkou míry souhlasu s tímto tvrzením.

Graf ukazuje, že **hypotéza 2 se** odpověďmi u tohoto tvrzení opět **potvrdila**. Procentuální součet odpovědí *spíše nesouhlasím* a *rozhodně nesouhlasím* se u S1 objevil v 65,5 % a u dětí z S2 v 51,2 %, což ukazuje na 14,3 procentní odchylku, která je vyšší než 10 %.

Následující poslední graf č. 13 týkající se této hypotézy: *Tvrzení J: Nechápu, proč někdo opouští zemi, kde odjakživa žil* zobrazuje míru souhlasu s tímto tvrzením.

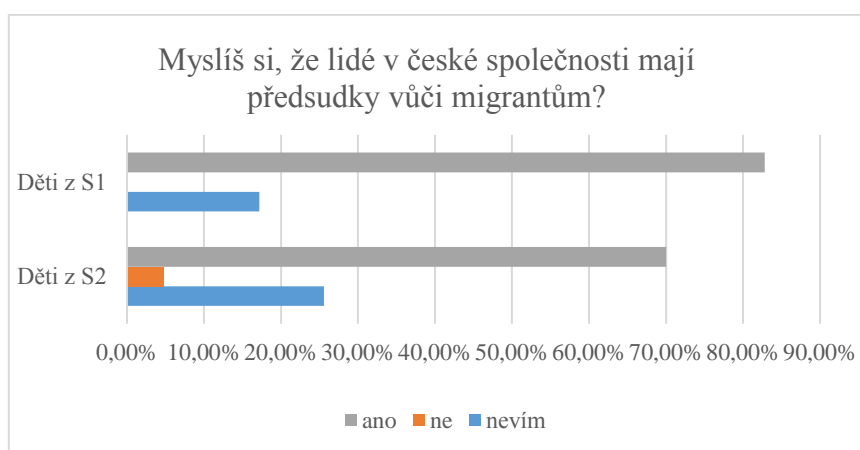

Na tomto grafu můžeme opět vidět naplnění hypotézy č. 2, neboť se u dětí z S1 odpovědi *spíše nesouhlasím* a *rozhodně nesouhlasím* objevily v 82,8 %, což je skoro 30% rozdíl, protože u druhé skupiny tomu bylo pouze v 53,2 %.

Hypotéza 3: Předpokládám, že děti z S1 si více uvědomují existenci vlastních předsudků a předsudků ve společnosti a dokáží je spíše popsat, včetně jejich negativních důsledků, oproti dětem v S2.

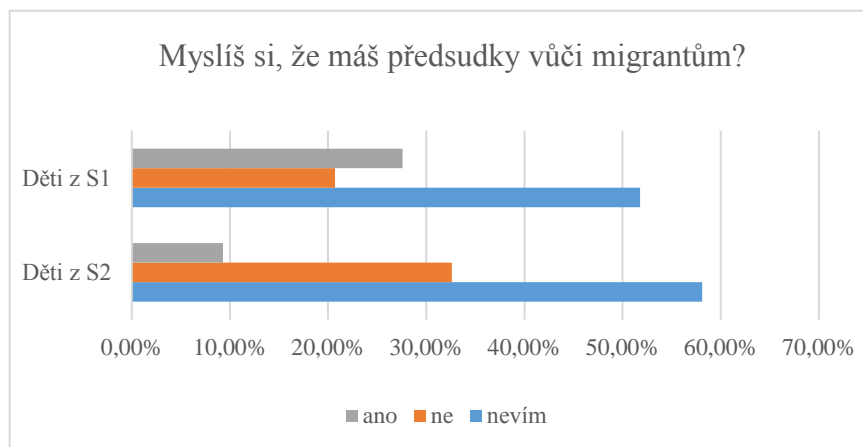
Hypotéza se potvrdí, pokud v otázce 3. a 4. odpoví v S1 alespoň o 15 % dětí více *ano* než u S2. Jsou zde nabídnuté možnosti *ano*, *ne* a *nevím*.

Graf č. 14: *Myslíš si, že lidé v české společnosti mají předsudky k migrantům?* zobrazuje, jak na tuto otázku respondenti reagovali z výběru odpovědí *ano*, *ne* a *nevím*.

Graf jasně poukazuje na to, že většina dětí si uvědomuje, že lidé v české společnosti mají předsudky vůči migrantům. Nicméně hypotéza č. 3 se v této odpovědi nepotvrdila, protože u dětí z S1 se sice odpověď *ano* objevila častěji (82,8 % v poměru se 70 % u druhé skupiny), nicméně procentuální rozdíl těchto odpovědí je menší, než 15 %.

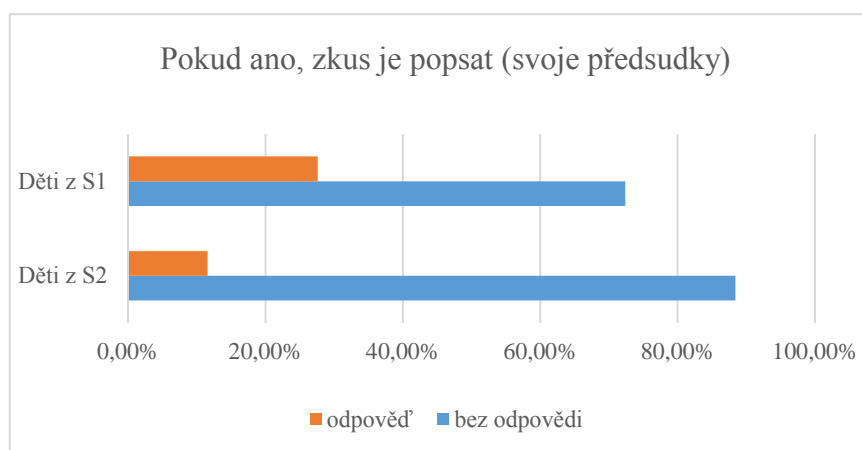
Další graf č. 15: *Myslíš si, že máš předsudky vůči migrantům?* ukazuje, jaké odpovědi děti volily mezi výběrem *ano*, *ne* a *nevím*.

V tomto grafu můžeme vidět, že hypotéza č. 4 se touto otázkou potvrdila, protože odpověď *ano* uvedlo v S1 27,6 % dětí, kdežto v druhé skupině pouze 9,3 %. To znamená rozdíl 18,3 %. Nicméně v obou skupinách je znát vysoký podíl odpovědi *nevím*.

Dále v doplňujícím pokynu: *Pokud ano, zkus je popsát tuto odpověď konstruktivně vyplní v S1 alespoň o 10 % více než v S2.* (Tato odpověď se dle existujících výzkumů nejpravděpodobněji bude týkat těchto nejvíce se vyskytujících se předsudků: migranti zvyšují kriminalitu, šíří nemoci, jsou nebezpeční, jsou teroristé).

Na grafu č. 16: *Pokud ano, zkus je popsát (svoje předsudky)* je vidět četnost odpovědi na tuto otevřenou otázku.

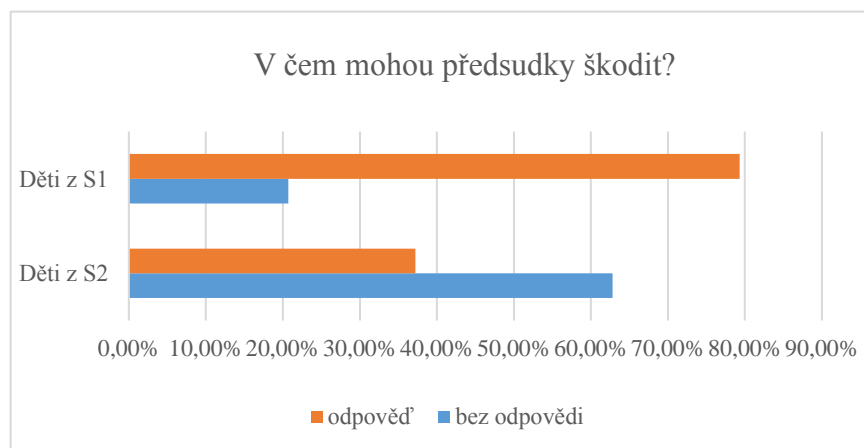
Graf ukazuje, že odpověď na tuto otevřenou otázku uvedlo v S1 27,6 %, což je o 16 % více než ve druhé skupině, proto hypotéza č. 3 byla i touto otázkou potvrzena.

Dle stanovené hypotézy se odpovědi měly dle existujících výzkumů měly týkat zejména výše stanovených předsudků, nicméně to se potvrdilo jen částečně (např.

odpověďmi zdají se mi nebezpeční; nebezpeční, šíří hodně nemocí a nepřizpůsobují se zvykům naší republiky; no docela se jich (trochu) bojím; když třeba letím letadlem, tak se bojím, že v letadle je nějaký terorista). Zajímavé je, že se velice často objevovala zmínka o médiích, kde si děti zřejmě uvědomují, že mají vliv na jejich postoj: *Protože pokud se s nima nesetkám, mám o nich nějakou představu, občas jen předsudek. A média hodně ovlivňují naše názory. Nesetkala jsem se a tak mám trochu zkreslený názor.; Média říkají něco jiného, než lidé, kteří se s nimi setkali. Myslím si, že každý je jiný. Jsou tam lidé špatní (teroristé) a dobří, kteří by nám zde mohli pomoci. Problémy jsou ty, že je těžké je rozeznat.; Někdy média pumpují lži jako: Uprchlíci nám berou práci. Sebrali ji několika lidem.* Další respondent zase zmiňuje tlak okolí: *někdy mám pocit, že mi okolí vnucuje tak moc stereotyp (uprchlík je špatnej, agresivní atd.) až tomu začínám věřit.*

Na otázku: V čem mohou předsudky škodit opět odpoví alespoň o 10 % v S1 více než v S2, a to nejčastěji odpovědí, která se bude týkat toho, že předsudky mohou negativně ovlivňovat naše vnímání a poznávání druhých.

Na grafu č. 17: *V čem mohou předsudky škodit?* je přehled četnosti odpovědí na tuto otevřenou otázku.

Z grafu je patrné, že hypotéza č. 3 se opět naplnila, a to proto, že v S1 odpověď vyplnilo téměř 80 % dětí, nicméně v S2 pouze 37,2 % dětí. To je mnohonásobně vyšší četnost.

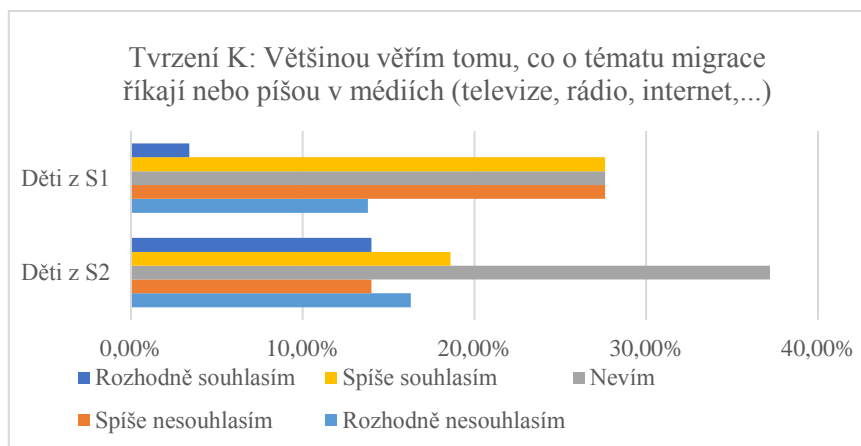
Konkrétní odpovědi dle hypotézy se objevily poměrně ve vysoké míře. Za odpovědi, které odpovídají stanovené hypotéze by se daly relativně považovat tyto: *poznání druhých; že nepoznáme toho člověka a myslíme si o něm, co chceme; Člověk může být hodný, ale když vůči němu máme předsudek, budeme si myslet opak, přičemž dotyčný je ok.; můžeme si myslet něco špatného, všude to šířit i když to nemusí být pravda; Nevíme, co těžkého zažívají a máme jinou představu, ani si to neuvědomujeme a někdo se jim*

směje.; Uděláme si o člověku špatný názor, který vždycky není pravdivý.; Ovlivňují naše myšlení a postoje a způsob našeho rozhodování, takže nakonec může jednat zle a špatně.; Nemusí to být pravda. A když se to rozšíří, tak si může mnoho lidí myslet lež. Nikdo kromě nich neví, jak se cítí.; Člověk si někoho může zneprátnit, ještě dřív, než ho pozná.; Odsuzujeme lidi, kteří jsou třeba nadaní.; ... Dále se objevovaly tyto odpovědi: Že se uprchlíkům nebude dařit najít práci.; mohou lidem zkazit budoucnost, škodí okolí, mohou člověku způsobit problémy...např. psychické; můžeme je poslat proti sobě; Pak se jich lidi mohou štítit a vyhýbat se jim a vůbec jim třeba nepomůže.; Posuzujeme lidi automaticky negativně nehledě na člověka, aniž bychom ho doopravdy znali.

Hypotéza 4: Předpokládám, že u dětí z S1 bude naměřena větší míra kritického hodnocení zdrojů, ze kterých přijímají informace o tématech migrace než u dětí z S2.

Hypotéza se potvrdí, pokud na otázku 2. tvrzení K. Většinou věřím tomu, co o tématu migrace říkají nebo píšou v médiích (televize, rádio, internet,...) v S1 odpoví rozhodně souhlasím a spíše souhlasím o 10 % dětí méně než v S2.

Graf č. 18: Tvrzení K: Většinou věřím tomu, co o tématu migrace říkají nebo píšou v médiích (televize, rádio, internet,...), ukazuje, nakolik děti souhlasí s tímto tvrzením.

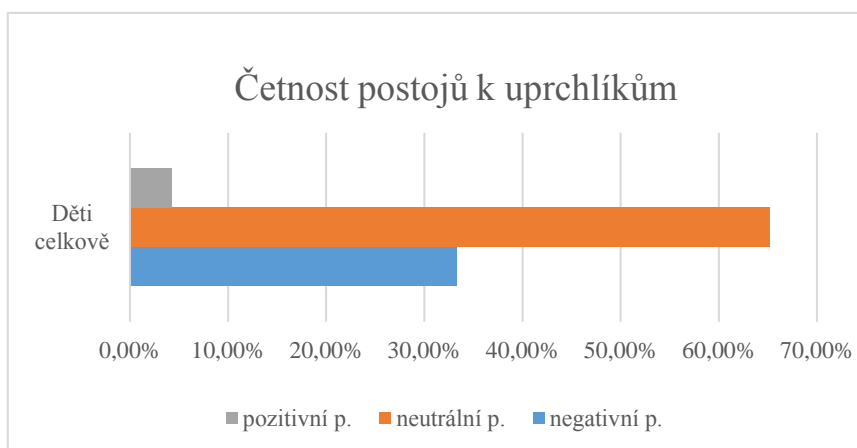
Z grafu je znát, že hypotéza č. 4 se nepotvrdila, neboť děti z S1 odpovědi *rozhodně souhlasím* a *spíše souhlasím* volily v 31,4 %, což je méně, než u druhé skupiny, nicméně o pouhé 2 % (u dětí z S2 se výskyt těchto odpovědí rovná 33 %). Avšak četnost odpovědí *rozhodně souhlasím* je u dětí z S1 mnohem nižší než ve druhé skupině.

Vedlejší cíl: Zjistit postoje dětí ve skautingu k uprchlíkům obecně (v porovnání s postoji studentů na Slovensku).

Hypotéza 1: Dle výsledků zmiňovaného výzkumu předpokládám, že celkově budou postoje dětí převážně neutrální, dále pak spíše negativní a v nejmenší míře pozitivní.

Hypotéza se potvrdí, pokud u otázky č. 1 převážná většina všech postojů bude neutrální (2,5 – 3,5) a dále se celkově projeví spíše negativní (3,6 – 5) než pozitivní postoje (1 – 2,4).

Graf č. 19: Četnost postojů k uprchlíkům zobrazuje, v jakém podílu se objevily pozitivní, neutrální a negativní postoje k uprchlíkům u celkového vzorku dětí.

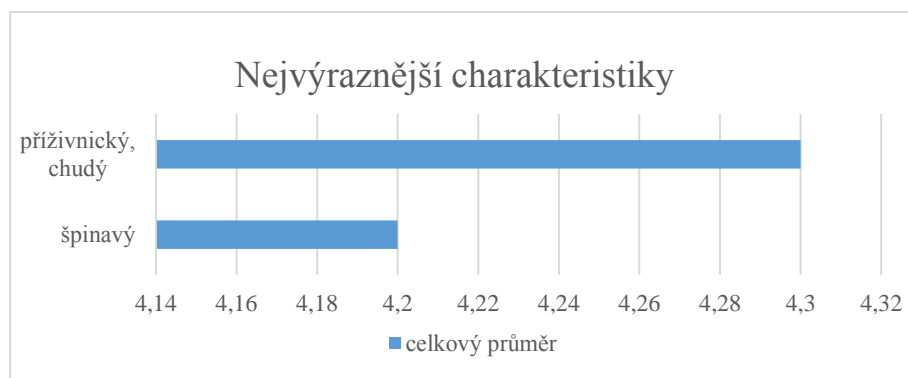

Z grafu je evidentní, že hypotéza č. 1 byla potvrzena, neboť nejčastěji se objevil neutrální postoj, dále negativní a v nejmenší míře pozitivní.

Hypotéza 2: Předpokládám (opět dle výsledků výzkumu), že nejvýrazněji se budou objevovat tyto „charakteristiky“: *konfliktní, nebezpečný, příživnický a hlučný*.

Tato hypotéza se potvrdí, pokud nejvýraznější výchylky hodnot budou u přídavných jmen *konfliktní, nebezpečný, příživnický a hlučný*.

Graf č. 20: *Nejvýraznější charakteristiky* ukazuje nejvýraznější výchylky v jednotlivých charakteristikách spojených s uprchlíky.

Na grafu je možné si všimnout, že nejvýrazněji se u dětí objevily charakteristiky jako *chudý*, *příživnický* a *špinavý*. Hypotéza č. 2 se tedy potvrdila pouze částečně, a to u charakteristiky *příživnický*. Pro srovnání už neuvádím 4. nejvýraznější charakteristiku, protože za těmito prvními třemi následuje velký procentuální pokles.

8 Shrnutí výsledků

Po tom, co jsem uvedla konkrétní výsledky v návaznosti na jednotlivé hypotézy bych tyto výsledky chtěla shrnout a kriticky zreflektovat, porovnat je s dalšími výzkumy a uvést limity mého výzkumného šetření.

Dotazníků od celkového počtu dětí, s kterými jsem pracovala, bylo 82. Z S1 jsem zpracovala 39 dotazníků a z S2 43 dotazníků. Výzkum byl původně nastaven na věkovou hranici 10-15 let, nicméně potom, co se mi vrátilo mnoho dotazníků, kde respondenti uvedly věk 16 let, jsem se rozhodla je do výzkumu také zařadit. Dá se tedy konkrétněji hovořit spíše o dospívajících než o dětech, jakožto respondentech. Věková struktura respondentů v jednotlivých skupinách není stejnoměrná, nicméně tomu se v případě mých možností nedalo zabránit. (Vyšší podíl starších respondentů se objevuje v S1.) Je tedy možné, že tento faktor může vytvářet limit ve výzkumu.

Nejprve jsem se asi nejrozsáhleji zabývala předsudky, kdy jsem předpokládala, že u dětí, které se zúčastnily aktivit z metodiky, se předsudky objeví v nižší míře. To se ve většině otázek opravdu projevilo.

Zde bych se ráda pozastavila u výzkumného šetření, které se objevilo v časopise Sociální práce/Sociálna práca (Almašiová, 2017, s. 5-18) a zabývalo se postoji studentů sociální práce a dalších oborů k uprchlíkům na Slovensku. Měření bylo provedeno pomocí metody sémantického diferenciálu. Ten využívá tabulku s přídavnými jmény, vždy naproti sobě opačnými a úkolem respondenta je zaznačit svůj postoj na této škále. Dvojice přídavných jmen byly nastaveny dle odborné debaty vyučujících a studentů. Bylo zjištěno, že mezi postoji studentů sociální práce a studenty jiných oborů není příliš rozdíl. V nejvyšší míře se vyskytoval neutrální postoj, poté postoj negativní a nejméně se objevil postoj pozitivní. Nejvýraznějšími charakteristikami, které se projevily, byly tyto: konfliktní, nebezpečný, příživnický, hlučný.

Tento výzkumný nástroj jsem v nezměněné podobě využila také ve své práci. Neutrální postoj jsem nadefinovala jako ten, který se nejvíce blíží postoji bez předsudků, jelikož v něm člověk nepřisuzuje danou charakteristiku všem – v tomto případě uprchlíkům. Ve výsledcích se ukázal mnohem vyšší podíl dětí v S1 zastávajících neutrální postoj, než v S2, k tomu navíc mnohem menší počet dětí v S1 než v S2 vyjádřilo

negativní postoj. V S1 se také objevilo nepatrně více kladných postojů. Dalo by se tedy usuzovat, že aktivity z metodiky mohou přispívat k snižování předsudků k uprchlíkům.

Další částí výzkumu, která zkoumala předsudky dětí, byla různá tvrzení, z nichž pod touto hypotézou všechny byly s negativní konotací. U pěti z celkových šesti tvrzení došlo k potvrzení hypotézy, tedy děti z S1 se méně často přikláněly k souhlasu s těmito tvrzeními. Výrazný rozdíl mezi skupinami se projevil zejména u tvrzení *A: Migranti šíří nemoci*, kde souhlas uvedlo v S1 21 %, kdežto u S2 58 % dětí. Dále také u tvrzení *D: Migranti nerespektují naši kulturu*. Zde se 24 % dětí z S1 přiklánělo k souhlasu, avšak u druhé skupiny tomu bylo téměř v 55 %. Významný rozdíl je patrný také u tvrzení *E: Uprchlíci jsou teroristé*. S touto odpovědí u S1 souhlasilo pouze 13,4 %. U S2 tomu tak bylo v 35 %. Znatelnější odchylka se dále objevila i u tvrzení *C: Migranti berou našim lidem práci*, kde souhlas zaznačilo 20,7 % u S1 a téměř o polovinu více v S2. Ne tolik významný rozdíl, avšak výrazný výskyt souhlasu u obou skupin dětí se pak objevil u tvrzení *B: Migranti ohrožují náš způsob života*. Tam souhlasilo v S1 až 48 % dětí a v S2 65 %. U tvrzení *F: Migranti nám vnucují zvyky své domoviny*, kterým hypotéza potvrzena nebyla, se naopak větší četnost odpovědí vyjadřujících souhlas objevila v S1. Tuto odpověď zde uvedlo 31 % dětí a v S2 pouze 28 %. Dalo by se tedy dle těchto výsledků konstatovat, že aktivity z metodiky přispívají ke snižování předsudků k migrantům a uprchlíkům.

Dále jsem se zabývala otázkou, zda práce s metodikou u dětí může přispívat k zvyšování schopnosti empatie a porozumění s lidmi na útěku (uprchlíky). Ověřovala jsem ji opět mírou souhlasu s pěti tvrzeními. V této hypotéze překvapivě došlo k potvrzení skrze všechny tvrzení. Nejvýraznější rozdíl mezi skupinami se projevil u tvrzení *J: Nechápu, proč někdo opouští zemi, kde odjakživa žil*, kde v S1 uvedlo nesouhlas 82 % dětí, kdežto u S2 pouze 53 %. Dále se velká odchylka ukázala také u tvrzení *H: Snažím se chápat situaci uprchlíků*. Souhlas zde uvedlo u S1 72 % dětí, u S2 pouze 44 %. Dalším poměrně vysokým rozdílem vyjádřili děti souhlas s tvrzením *CH: Je důležité poskytnout pomoc lidem, kteří jsou ve své zemi ohroženi na životě*, neboť v S1 s tímto tvrzením souhlasilo až 89 % dětí (což mimochodem vyjadřuje nejvyšší hodnotu ze všech těchto tvrzení), v S2 tomu bylo v 67 %. Menší rozdíly se pak projevíly u tvrzení *I: Nezajímá mě, jak se cítí uprchlíci*, kde však většina respondentů z obou skupin uvedla nesouhlas a dále u tvrzení *G: Rozhodnutí opustit domov je pro uprchlíky velmi náročné*, na které převážná většina dětí odpověděla souhlasně. Výsledkem této oblasti tedy je, že

u dětí, které se zúčastnily aktivit z metodiky se poměrně více uplatňuje schopnost empatie, avšak ani výsledky druhé skupiny nejsou nikterak „neempatické“.

V dalším bodě mě zajímalo, zda programy z metodiky mohou přispívat k větší míře uvědomování si vlastních předsudků a předsudků ve společnosti. Pak také, jaké jsou konkrétní představy dětí o jejich předsudcích a kde případně vidí jejich nebezpečí. U otázky, zda si myslí, že v lidé v české společnosti mají předsudky vůči migrantům se v obou skupinách dětí objevila poměrně vysoká míra souhlasu (82 % a 70 %). Ačkoliv v S1 souhlasilo větší procento dětí, nebyl rozdíl 15%, proto se tato hypotéza nepotvrdila. Zajímavější výsledky se objevily v druhé otázce, kde jsem se ptala na to, zda si myslí, že mají oni samy předsudky. Zde byl celkově oproti minulé otázce velký pokles souhlasu, nicméně v S1 se souhlas projevil ve vyšší míře (28 %) a to s 18% rozdílem mezi skupinami. Stejně tak se hypotéza potvrdila i u další otevřené otázky, kde v S1 vyšší procento dětí dokázalo popsat svoje předsudky. Mezi předsudky, které děti popisovaly, se objevily např. takové, kdy zmiňovali, že jsou migranti nebezpeční, či se často dotýkali vlivu médií na formování jejich postoje k migrantům. I na otevřenou otázku, kde měly děti popsat, v čem mohou předsudky škodit, odpovědělo větší procento dětí z S1, čímž se opět potvrdila hypotéza. Konkrétní názory na to, v čem předsudky mohou být škodlivé, se týkaly opravdu dle hypotézy toho, že mohou zkreslovat naše poznávání a vnímání migrantů. Dále také děti vyjadřovaly, že předsudky mohou mít neblahý vliv na budoucnost migrantů, mohou jim způsobit problémy apod. Ačkoliv nedošlo k potvrzení hypotézy všemi částmi této otázky, myslím, že dle výsledků práce s metodikou může reálně přispět k uvědomění si vlastních předsudků a schopnosti dokázat je pojmenovat.

Dále jsem se spíše velmi omezeně zaměřila na kritické hodnocení zdrojů, ze kterých děti přijímají informace. Metodika by kritickou reflexi měla podporovat. To jsem ověřovala pouze jedním tvrzením *K: Většinou věřím tomu, co o tématu migrace říkají nebo píšou v médiích*. Na otázku sice odpovědělo menší procento dětí z S1 souhlasem, nicméně u druhé skupiny souhlas uvedlo jen o nepatrné procentuální množství dětí více. Mnoho dětí u této otázky uvedlo střední pozici, což vyjadřuje postoj *nevím*. Pozitivní je, že až 41 % dětí z S1 a 30 % z S2 zaznačilo nesouhlas. Hypotéza se tedy nepotvrdila, nicméně tato otázka je poměrně náročná na zodpovězení a odpověď jednoduše nemusí být uvedena podle pravdy, tedy může být velmi zkreslena. Tato otázka by vyžadovala komplexnější pojetí, limitem je zde pouze jedno tvrzení, které ji ověřuje.

Nakonec jsem zjišťovala postoje dětí k uprchlíkům obecně, a to dle srovnání s výzkumným šetřením z časopisu uvedeného v úvodu. Výsledky ohledně podílu jednotlivých postojů (kladný, neutrální, záporný) se shodují, neboť v největší míře (až v 65 %) se objevil postoj neutrální, který by se měl co nejvíce blížit postoji bez předsudků. Dále děti častěji vykazovaly negativní postoj (33 %) a v minimální míře se objevil i postoj pozitivní (pouze 4 %). Následně jsem se ještě zaměřila na srovnání nejvýraznějších charakteristik, které z výsledků vyplývají. U výzkumu v časopise se nejvýznamněji projeví charakteristiky jako *konfliktní*, *nebezpečný*, *příživnický* a *hlučný*. U dětí se však výsledky shodovaly jen v případě charakteristiky *příživnický*. Poté se ve stejné míře objevilo ještě přídavné jméno *chudý* a s mírným poklesem *špinavý*. Hypotéza byla tedy téměř potvrzena.

Výzkum byl tedy z mého hlediska nad očekávání úspěšný. Většina hypotéz se potvrdila, nicméně si uvědomuji jeho mezery. Mohla bych zmínit nejen nedostatečný počet respondentů, a to tím spíše v tomto případě, kdy jsem porovnávala dvě skupiny dětí mezi sebou. Také by bylo ideální, kdyby počet respondentů v obou skupinách byl stejný a věkové rozložení shodné. Tak by se dalo eliminovat případné zkreslení, které ale myslím nutně nemusí za těchto podmínek nastat. Možná by dotazník mohl být také zaměřený na užší věkovou hranici, ne takový věkový rozptyl. Také jsem si vědoma toho, že na utváření postojů k migrantům má vliv velké množství faktorů, které sem mohou vstupovat (zkušenosti, kontakt s migranty, vliv okolí, osobnost člověka, město, kde člověk žije...), také samozřejmě nemám informace o tom, zda respondenti neprošli nějakým dalším multikulturním vzděláváním či globálním rozvojovým vzděláváním, a tak potvrzení hypotéz může být pouze náhodou či nahromaděním těchto faktorů. Limit spatřuji také v celé povaze kvantitativního šetření, kdy otázky mohou být zodpovězeny ledabyle a pouze zaškrtnutými odpovědi bez ohledu na opravdové postoje. Výsledky jsou pak samozřejmě zavádějící a nikdy ne maximálně spolehlivé. Dále jsem se už zmínila o tom, že vnímám nedostatek v bodě, kde jsem zkoumala kritické hodnocení zdrojů, které jsem vydefinovala pouze jedním tvrzením. Zde by se možná ještě dalo inspirovat zajímavým výzkumem, který se mimo jiné zabývá také kritickým hodnocením zdrojů a důvěrou respondentů v informace z nich přijímané. Jedná se o Studentský výzkum „Hatespeech: mladí a projevy z nenávisi“. Zde např. vyšlo najevo, že důvěryhodný zdroj je pro dané studenty rodina, poté škola či internetové zpravodajství a za nedůvěryhodné

zdroje naopak považují většinou politiky. Informace přijímají především z médií, skoro vůbec naopak nesledují informace od nevládních organizací. (Svatá, 2016, s. 5)

Pro srovnání bych chtěla ještě uvést výsledky výzkumu diplomové práce s podobným záměrem, kdy se autor snažil změřit vliv multikulturního projektu na postoje středoškoláků. Projekt byl realizován na jedné střední škole a autor porovnával postoje těchto studentů se studenty další střední školy, kde žádný podobný projekt neprobíhal. V měření došel k závěru, že mezi různými pojmy týkajícími se multikulturality nejvíce negativní postoje studenti zaujímají k pojmům uprchlík a muslim. V porovnání obou škol však u té, kde multikulturní projekt probíhal, opravdu zaznamenal rozdíl ve smyslu mírně pozitivnějšího vnímání pojmů uprchlík, muslim a migrace. (Krystýn, 2016, s. 51-56) Z tohoto i z mého výzkumného šetření se tedy zdá, že multikulturní projekty a projekty globálního rozvojového vzdělávání mohou mít skutečně pozitivní vliv na postoje dětí. Je ale patrné, že v obou těchto šetřeních by hodnověrnějších výsledků mohlo být dosaženo skrze předvýzkum před realizací těchto aktivit či projektů a následně po nich.

Závěr

Tato bakalářská práce je kvantitativní výzkum, jehož cílem bylo zjistit vliv metodiky globálního rozvojového vzdělávání – Lidé v pohybu na postoje českých dětí ve skautingu k imigraci.

V práci jsem postupovala od teoretické části, kde jsem dospěla k mnoha zásadním poznatkům, které souvisí s celkovým konceptem práce. Např. některé publikace a výzkumy naznačují, že i přes to, že v České republice počet cizinců a žadatelů o mezinárodní ochranu není v porovnání s dalšími evropskými zeměmi příliš vysoký, reakce společnosti na tuto problematiku jsou až nepřiměřené a vyznačují se xenofobií, která může vyústit až v rasismus či další nenávistné ideologie. Na vzrůst xenofobie poukazuje kupříkladu výzkum, kde vyšlo najevo, že v průběhu roku 2015 mnohonásobně stoupla míra obav spojených s migrací. Dalším důležitým zjištěním je také skutečnost, že komplexní informovanost společnosti o problematice je zásadním aspektem přispívajícím k integraci, nebo že multikulturní výchova a globální rozvojové vzdělávání může vytvářet perspektivu pro formování postojů.

V další části práce jsem se zabývala již výzkumem. Cíl práce se týkal hodnocení míry předsudků a jejich uvědomování si, mírou empatie a porozumění s uprchlíky a také kritickým hodnocením zdrojů, ze kterých děti čerpají informace, přičemž mě ve všech těchto oblastech zajímalo, zda v nich existují významnější rozdíly, mezi skupinou dětí, která se zúčastnila aktivit z metodiky a tou, která s metodikou nepřišla do styku. Dále jsem se také rozhodla vydefinovat i vedlejší cíl, který reagoval na nový výzkumný nástroj zkoumající postoje dětí k uprchlíkům a kde jsem uvedla celkový výsledek obou skupin dětí. Výzkum měl kvantitativní charakter a metodou sběru dat byl 3 stránkový dotazník sestávající ze sémantického diferenciálu, souboru tvrzení, několika jednoduchých otázek a také otázek otevřených. Výběr respondentů byl s ohledem na povahu výzkumu účelový a zpracovala jsem dohromady 82 dotazníků. 39 ve skupině, kde s metodikou pracovaly a 43, kde s ní nepracovaly. Výzkumným vzorkem byly tedy děti ze skautských oddílů ve věkovém rozmezí 10-16 let. (Věková hranice byla nakonec posunuta z 15 na 16 let.) Věkový podíl dětí v obou skupinách nebyl stejný.

Myslím si, že cíle výzkumu se mi podařilo splnit, ačkoliv dílčí cíle se soustředí spíše na postoje k migrantům a uprchlíkům než k imigraci jako takové. I z hlediska

předpokladu výsledků byl výzkum poměrně úspěšný, neboť většina výsledků skutečně potvrzuje stanovené hypotézy, v některých případech pak opravdu s velkou odchylkou. Z toho tedy vyplývá že práce s aktivitami z metodiky by skutečně mohla mít vliv na postoje dětí k imigraci, snižování předsudků k migrantům a uprchlíkům a posílení jejich uvědomování, podpoření empatie a porozumění vůči uprchlíkům. Nicméně se už nepotvrdilo, že by děti, které prošly některými aktivitami z metodiky dokázaly kritičtěji hodnotit zdroje informací, ze kterých se o dané problematice dozvídají. Nicméně tato otázka byla také změřena pouze jedním tvrzením, což zpětně považuji za nedostatečné. Vedlejší cíl byl také alespoň částečně dle stanovené hypotézy potvrzen. Jsem si samozřejmě vědoma toho, že výsledky nejsou a ani nemohou být plně reprezentativní, nejen z hlediska nízkého počtu respondentů, ale i s ohledem na spoustu dalších faktorů, které sem vstupují.

Některé konkrétní výsledky např. ukazují, že skupina dětí, které pracovaly s metodikou zde vykazuje mnohonásobně častěji neutrální postoj a zároveň mnohonásobně méně častěji negativní postoj k uprchlíkům. Snad nejvýraznější rozdíl v míře souhlasu s tvrzeními se objevil u tvrzení: *Migranti šíří nemoci*, kde s ním u první skupiny souhlasilo 21 % dětí, u druhé skupiny však 58 %. Děti pak největší míru souhlasu v obou skupinách vyjádřili u tvrzení: *Je důležité poskytnout pomoc lidem, kteří jsou ve své zemi ohroženi na životě*. Zajímavé jsou také výsledky ohledně názorů dětí na osobní předsudky a na to, v čem mohou být škodlivé, kde se ve velkém množství odpovědí objevila např. zmínka o vlivu médií na jejich vlastní postoj.

Celkové výsledky reagující na vedlejší cíl se pak shodují s předešlým výzkumem, kde stejně jako studenti sociální práce a dalších oborů vysokých škol, moji respondenti uváděli ve vztahu k uprchlíkům nejčastěji neutrální, poté negativní a v nejmenší míře pozitivní postoj k uprchlíkům.

Tato práce dle mého názoru může být alespoň silně (dle mých možností) omezenou formou evaluace metodiky Lidé v pohybu a jejího vlivu na postoje dětí k imigraci. Také ukazuje postoje k imigraci dětí v české společnosti, které vyrůstají ve skautingu a jsou dle ideálů této organizace vedeni k podpoře hodnot jako je lidská důstojnost, rovnost, spravedlnost a lidská práva. Může být také inspirací dalším organizacím zabývajícím se globálním rozvojovým vzděláváním, vzdělavatelům ale i organizacím zabývajícím se sociální prací s migranty.

Bibliografický seznam

ALAN J. (1998). *Xenofobie a rasismus: úvodní poznámka sociologa*. In Šišková, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. (s. 10-11). Praha: Portál.

ALLPORT G. W. (2004). *O povaze předsudků*. Praha: Prostor.

ALMAŠIOVÁ A., KOHÚTOVÁ K., MARKOVIČ D. (2017). Postoje studentov a študentiek sociálnej práce voči utečencom. *Sociální práce/Sociálna práca*, č. 2, s. 5-18.

BAUMAN, Z. (1996). *Myslet sociologicky*. Praha: Slon.

BURJANEK A. (2001). *Xenofobie po Česku – Jak si stojíme mezi Evropany*. Sborník prací FSS Brněnské univerzity. *Sociální studia* 6, 2001. Dostupné 21. 2. 2017 z: <http://www.socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080319134116.pdf>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, ODBOR STATISTIKY TRHU PRÁCE A ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTÍ. (2016). *Cizinci v České republice 2016*. Praha: Český statistický úřad. Dostupné 8. 3. 2017 z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/32912864/29002716.pdf/305b67a9-9dea-4b46-a1c5-bb7926d20a5f?version=1.0>

ČERVENKA J. (CVVM.) (2015). *Postoje veřejnosti k cizincům a k důvodům jejich přijímání v ČR*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. Dostupné 10. 3. 2017 z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7445/f3/ov151113.pdf

ČERVENKA J. (CVVM.) (2016). *Veřejnost o svých obavách a bezpečnostních rizicích pro Českou republiku – prosinec 2016*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. Dostupné 10. 3. 2017 z:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7659/f3/ov170209.pdf

DEMJANČUK N., DROTÁROVÁ L. (2005). *Vzdělání a extremismus*. Praha: Epoque.

DISMAN M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. (2002). Praha: Karolinum

DOHNALOVÁ E. *Úvod do sociální práce s migranty*. (2012). Olomouc: CARITAS – Vyšší odborná škola sociální – Olomouc.

DVOŘÁKOVÁ K. (2007). Kontaktní hypotéza v odborné literatuře pojednávající o interetnických vztazích. *Rexter. Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a*

terorismu, č. 2, s. 47-58. Dostupné 10. 3. 2017 z: <http://www.rexter.cz/kontaktني-hypoteza-v-odborne-literature-pojednavajici-o-interetnickych-vztazich/2007/11/01/>

FRIŠTENSKÁ, H. (1998). *Pojmy xenofobie, rasismus, rasové násilí a rasová diskriminace*. In ŠIŠKOVÁ, T. eds. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. (s. 10-27). Praha: Portál.

GEORGESCU D. (1997). *Global Education Charter*. Dostupné 5. 2. 2017 z: <https://www.coe.int/t/dg4/nscentre/Resources/Publications/Global%20Education%20Charter.pdf>

HAYESOVÁ N. (1998). *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál.

HRDINA M., DAŇKOVÁ H., KOPECKÁ L. (nedatováno). *Projevy nenávisti v online prostoru a na sociálních sítích*. Praha: Člověk v tísni. Dostupné 19. 6. 2017 z: https://www.clovekvtisni.cz/uploads/file/1459365027-Hate_Speech_Zaverecnazprava_final_verze.pdf

KLEGA J., PÁNKOVÁ L. (2016). *Migrace není legrace*. Olomouc: Arpok. Dostupné 19. 6. 2017 z: http://arpok.cz/wp-content/uploads/2013/02/Migrace_neni_legrace_web.pdf

KRAUSE J. (2010). *European Development Education Monitoring Report „DE Watch“*, European Multi Stakeholder Steering Group on Development Education. Dostupné 5. 2. 2017 z: <http://library.deeep.org/record/1043/files/DEEEP-REPORT-2015-001.pdf>

KRYSTÝN M. (2016). *Vliv projektu „Škola pro všechny“ na postoje žáků středních škol*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně (diplomová práce). Dostupné 10. 3. 2017 z: http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/37154/kryst%C3%BDn_2016_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y

LEONTIYEVA Y., VÁVRA M., eds. (2009). *Postoje k imigrantům*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. Dostupné 10. 3. 2017 z: <http://www.soc.cas.cz/publikace/postoje-k-imigrantum>

MALÍŘOVÁ E., FRUHBAUEROVÁ P., HRUBANOVÁ K., eds. (2016). *Lidé v pohybu. Metodika pro práci s kontroverzními tématy uprchlictví a migrace*. Praha: Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum, z.s. a NaZemi, z.s. Dostupné 5. 3. 2017 z: http://lidevpohybu.eu/wp-content/uploads/2016/04/Lide_v_pohybu_web.pdf

MILÉŘOVÁ J. FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci. (2015). *Globální rozvojové vzdělávání. Proč je důležité pro českou společnost a udržitelný rozvoj*. Praha: FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci. Dostupné 11. 2. 2017 z: <http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2012/08/GRV-paper-fors-final-web.pdf>

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. (2016). *Aktualizovaná „Koncepce integrace cizinců – Ve vzájemném respektu“ a Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců v roce 2016*. Praha: Vláda České republiky. 2016. Dostupné 15. 2. 2017 z: http://cizinci.cz/repository/2154/file/Aktualizovana%20KIC%20a%20Postup_2016.pdf

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. (2016). *Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání 2011 – 2015 aktualizovaná pro období 2016 – 2017*. Dostupné 20. 1. 2017 z: www.nuv.cz/uploads/Narodni_strategie_GRV_2016_2017.docx

MOLEK P. (2010). *Právní pojem „pronásledování“ v souvislostech evropského azylového práva*. Praha: C. H. Beck.

NAKONEČNÝ M. (1997). *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia.

NAKONEČNÝ M. (1999). *Sociální psychologie*. Praha: Academia.

NAZEMI. (Nedatováno): O nás. „NaZemi pod lupou“ [online]. Dostupné 11. 2. 2017 z: <http://www.nazemi.cz/cs/nazemipodlupou>

NAZEMI. (Nedatováno): Pro skauty. „Skauti na Zemi“ [online]. Dostupné 11. 2. 2017 z: <http://www.nazemi.cz/cs/skauti>

O’LOUGHLIN E., WEGIMONT L. (2002) *The Maastricht Declaration: A European Strategy framework for Increasing and Improving Global Education in Europe to 2015*, Maastricht. Dostupné 5. 2. 2017 z: https://www.coe.int/t/dg4/nscentre/Resources/Publications/GE_Maastricht_Nov2002.pdf

PÁNA L., RATAJ J., eds. (2016). *Migrační krize a vztahy většinového obyvatelstva a menšin v současné Evropě*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií.

- PERRUCHOUD R., REDPATH-CROSS J., eds. (2011). *Glossary on migration. 2.nd Edition*. Ženeva: International Organization for Migration (IOM). Dostupné 5. 2. 2017 z: <http://www.epim.info/wp-content/uploads/2011/01/iom.pdf>
- PILECKÁ J. (CVVM.) (2017). *Postoje české veřejnosti k cizincům – březen 2017*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. Dostupné 19. 6. 2017 z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4285/f9/ov170426.pdf
- ČERVENKA J. (CVVM.) (2016). *Veřejnost o svých obavách a bezpečnostních rizicích pro Českou republiku – prosinec 2016*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. Dostupné 10. 3. 2017 z:
- PRINCOVÁ K., TRAVASSO M., eds. (2016). *Integration without borders*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Protokol týkající se právního postavení uprchlíků z 31. ledna 1967*. Dostupné 8. 3. 2017 z: <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/umluvy/umluva-o-uprchlicich/protokol-z-roku-1967.html>
- PRŮCHA J. (2004). *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál.
- PRŮCHA J. (2001). *Multikulturní výchova. Teorie – praxe – výzkum*. Praha: ISV.
- PRŮCHA J., WALTEROVÁ E., MAREŠ J. (2013). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál.
- PUNCH K. F. (2008). *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál.
- REICHEL J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing.
- ŘEZNIČEK I. (2000). *Metody sociální práce*. Praha: SLON.
- SVATÁ K. (2016). *Studentský výzkum „Hatespeech: Mladí a projevy z nenávisti*. Praha: Multikulturní centrum Praha. Dostupné 19. 6. 2017 z: http://migraceonline.cz/doc/Vyzkumna_zprava_studentskeho_vyzkumu_Hatespeech_Mladi_a_projevy_z_nenavisti.pdf
- ŠIROŇOVÁ T. (1998). *Děti a mládež a výchova k toleranci*. In ŠIŠKOVÁ, T. eds. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. (s. 128-129). Praha: Portál.
- TRBOLA R., RÁKOCZYOVÁ M., eds. (2011). *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Integrovaná politika*. Brno: Barrister & Principal.

TUČEK M. (CVVM.) (2015a). *Pocit bezpečí a bezpečnostní rizika a hrozby z pohledu české veřejnosti – únor 2015*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. Dostupné 10. 3. 2017 z:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7354/f3/ob150311.pdf

TUČEK M. (CVVM.) (2015b). *Bezpečnostní rizika pro českou republiku - prosinec 2015*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. Dostupné 10. 3. 2017 z:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7483/f3/ov160111.pdf

TUČEK M. (CVVM.) (2015c). *Obavy veřejnosti, pocit bezpečí a spokojenost s činností policie 2015*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. Dostupné 10. 3. 2017 z:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7484/f3/ob160112.pdf

UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR REFUGEES. (2015). *Mid-Year Trends 2015*. United Nations High Commissioner for Refugees. Dostupné 8. 3. 2017 z:

<http://www.unhcr.org/56701b969.html>

VOTRADOVCOVÁ H. (THINK-TANK EVROPSKÉ HODNOTY). (2015). *Postoje veřejnosti vůči cizincům v ČR*. Praha: Evropské hodnoty. Dostupné 10. 3. 2017 z:

<http://www.evropskehodnoty.cz/wp-content/uploads/2015/04/Postoje-vuci-cizincum.pdf>

VÝROST J., SLAMĚNÍK I., eds. (2008). *Sociální psychologie*. Praha: Grada Publishing.

Zákon o pobytu cizinců na území České republiky. Zákon č. 326/1999 Sb. v účinném znění ke dni 1.1. 2000. Dostupné 16.6. 2017 z: [https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-326)

[326](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-326)

Seznam grafů

Graf č. 1: Počet a pohlaví respondentů

Graf č. 2: Procentuální přehled postojů dětí k uprchlíkům dle sémantického diferenciálu

Graf č. 3: Tvrzení A: Migranti šíří nemoci

Graf č. 4: Tvrzení B: Migranti ohrožují náš způsob života

Graf č. 5: Tvrzení C: Migranti berou našim lidem práci

Graf č. 6: Tvrzení D: Migranti nerespektují naši kulturu

Graf č. 7: Tvrzení E: Uprchlíci jsou teroristé

Graf č. 8: Tvrzení F: Migranti nám vnucují zvyky své domoviny

Graf č. 9: Tvrzení G: Rozhodnutí opustit domov je pro uprchlíky velmi náročné

Graf č. 10: Tvrzení H: Snažím se chápat situaci uprchlíků

Graf č. 11: Tvrzení CH: Je důležité poskytnout pomoc lidem, kteří jsou ve své zemi ohrožení na životě

Graf č. 12: Tvrzení I: Nezajímá mě, jak se cítí uprchlíci

Graf č. 13: Tvrzení J: Nechápu, proč někdo opouští zemi, kde odjakživa žil

Graf č. 14: Myslíš si, že lidé v české společnosti mají předsudky k migrantům?

Graf č. 15: Myslíš si, že máš předsudky vůči migrantům?

Graf č. 16: Pokud ano, zkus je popsat (svoje předsudky)

Graf č. 17: V čem mohou předsudky škodit?

Graf č. 18: Tvrzení K: Většinou věřím tomu, co o tématu migrace říkají nebo píšou v médiích (televize, rádio, internet,...)

Graf č. 19: Četnost postojů k uprchlíkům

Graf č. 20: Nejvýraznější charakteristiky

Příloha (dotazník pro respondenty)

Ahoj, jmenuji se Tereza Vašková, jsem skautskou vedoucí a studuji Mezinárodní sociální a humanitární práce na Univerzitě Palackého v Olomouci. Předkládám ti dotazník, který se zabývá postoji k imigraci (= přistěhovalectví). Jeho výsledky jsou velice důležité pro moji bakalářskou práci. Jde o zcela anonymní dotazník – tedy nikdo se nedozví, že jsi ho vyplnil/a ty, proto se nemusíš bát odpovědi uvádět podle pravdy. Moc ti děkuji za jeho vyplnění.

1. V následující tabulce zatrhni křížkem vždy políčko mezi opačnými přídavnými jmény tak, aby co nejvíce odpovídalo tvému názoru k pojmu UPRCHLÍK. Čím blíže jednotlivému přídavnému jménu ho zatrhneš, tím blíže se přikláníš jedné z charakteristik.

UPRCHLÍK

silný						slabý
úspěšný						neúspěšný
pěkný						škaradý
šikovný						nešikovný
zajímavý						nudný
veselý						smutný
rychlý						pomalý
nekonfliktní						konfliktní
neškodný						nebezpečný
poctivý						nepoctivý
morální						nemorální
bohatý						chudý
přitažlivý						odpuující
prospěšný						příživnický
chytrý						hloupý
pracovitý						líný
tichý						hlučný
vzdělaný						nevzdělaný
čistý						špinavý
mírumilovný						agresivní
aktivní						pasivní
příjemný						nepříjemný
dobry						špatný
jednoduchý						komplikovaný

2. Označ křížkem, do jaké míry souhlasíš s následujícími tvrzeními.

A. Migranti šíří nemoci.

Rozhodně souhlasím Rozhodně nesouhlasím

B. Migranti ohrožují náš způsob života.

Rozhodně souhlasím Rozhodně nesouhlasím

C. Migranti berou našim lidem práci.

Rozhodně souhlasím Rozhodně nesouhlasím

D. Migranti nerespektují naši kulturu.

Rozhodně souhlasím Rozhodně nesouhlasím

E. Uprchlíci jsou teroristé.

Rozhodně souhlasím Rozhodně nesouhlasím

F. Migranti nám vnucují zvyky své domoviny.

Rozhodně souhlasím Rozhodně nesouhlasím

G. Rozhodnutí opustit domov je pro uprchlíky velmi náročné.

Rozhodně souhlasím Rozhodně nesouhlasím

H. Snažím se chápat situaci uprchlíků.

Rozhodně souhlasím Rozhodně nesouhlasím

CH. Je důležité poskytnout pomoc lidem, kteří jsou ve své zemi ohroženi na životě.

Rozhodně souhlasím Rozhodně nesouhlasím

I. Nezajímá mě, jak se cítí uprchlíci.

Rozhodně souhlasím Rozhodně nesouhlasím

J. Nechápu, proč někdo opouští zemi, kde odjakživa žil.

Rozhodně souhlasím Rozhodně nesouhlasím

K. Většinou věřím tomu, co o tématu migrace říkají nebo píšou v médiích (televize, rádio, internet,...).

Rozhodně souhlasím Rozhodně nesouhlasím

**3. Myslíš si, že lidé v české společnosti mají předsudky vůči migrantům?
(předsudek = zjednodušená a zkreslená představa o druhém)**

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

4. Myslíš si, že máš předsudky vůči migrantům?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Pokud ano, zkus je popsat:

V čem mohou předsudky škodit?

5. Jsem

- a) chlapec (skaut)
- b) dívka (skautka)

6. Je mi let (doplň svůj věk).

Díky za tvůj čas!